

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1875. Andra Kammaren. N:o 25.

Torsdagen den 1 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Skedde föredragning af Stats-Utskottets utlåtande N:o 34, i anledning af väckt förslag om aflåtande till Kongl. Maj:t af skrifvelse angående ändring i Kongl. kungörelserna den 17 Juli 1847 och den 7 Augusti 1863, rörande sättet för utarrendering af vissa kronans fastigheter.

Ang. sättet för utarrendering af Kronans egendomar.

Herr *Liss Olof Larsson* hade uti sin till Utskottet hänvisade och i förevarande utlåtande besvarade motion, N:o 157, föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta och hos Kongl. Maj:t anhålla om sådan ändring i ofvannämnda Kongl. kungörelser, att all optionsrätt till sådana kronans egendomar, som i samma kungörelser omförmälas, måtte, så snart sådant lagligen kan ske, upphöra, och att all utarrendering af sådana egendomar skulle ske å öppen auktion till den mestbjudande, äfvensom att ett minimum, hvarunder arrendesumman icke finge gå, måtte med ledning af egendomens taxeringsvärde på lämpligt sätt bestämmas.

I anledning af denna motion hade nu Utskottet hemställt:

att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af sådana förändrade föreskrifter rörande sättet för utarrendering af kronans egendomar, att

1:o) all optionsrätt till dessa egendomar må, så snart sådant lagligen kan ske, upphöra;

2:o) all sådan utarrendering bör försiggå å öppen auktion till den mestbjudande; och

3:o) det belopp, hvarunder egendom ej må å första auktion utlemnas, varder antingen med ledning af egendomens taxeringsvärde eller på annat lämpligt sätt bestämdt.

Efter uppläsning af berörda hemställan anförde:

Herr *Helander*: Skulle detta Utskottets förslag blifva gällande, är jag visserligen öfvertygad derom, att det skall hafva den verkan på åtskilliga ställen, att arrendebeloppen blifva högre än eljest, men jag är också lika öfvertygad att det skall hafva den påföljd i det hela, att förändringen skall verka ganska skadligt uti ifrågasatta hänseende. Jag har under de senaste 17 åren i det län, jag tillhör, deltagit i upprättande af arrendeförslag till ganska stort antal kronoegendomar och har

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

dervid kommit till erfarenhet af att inom detta län dessa kronoegendomar i allmänhet äro ganska väl värdade och skötta, och jag kan tillägga, hvad de större beträffa, på ett utmärkt sätt. Dessutom hafva, åtminstone på de större egendomarne, nedlagts högst betydliga kostnader på om- och nybyggnader. Detta lyckliga förhållande anser jag vara en följd af optionsrätten, eller den större säkerhet arrendatorn nu har att få bibehållas vid arrendet, naturligtvis först och främst af den orsaken, att han derigenom har bättre utsigt att kunna draga mera reventy af de kostnader, som blifvit af honom nedlagda. Skulle nu Utskottets förslag godkännas, så antager jag för gifvet, att de sista åren af arrendetiden det kommer att inträffa, att egendomen utsuges och att sådant på många ställen skall verka derhän, att i stället för att kronan får förhöjda arrendeinkomster, motsatsen kommer att inträffa. Det må nu vara, hvad Utskottet talat om, att i afseende å indragna militieboställen man icke lemnat bestämmelse om optionsrätt. men jag anser likväl att, då dessa boställen i allt fall äro kronoegendomar, det med dem borde förfaras på samma sätt som med öfriga sådana egendomar enligt 1847 och 1863 årens kungörelser. Jag vill dermed icke hafva sagdt, att icke dessa författningar tåla vid en revision, ty det vore, tvärtom, ganska nyttigt, om samtliga kronoegendomar komma under samma stadganden, och jag skulle derföre helst önska att Kammaren måtte återremittera ärendet, på det att Utskottet må kunna taga i förnyadt öfvervägande hvilka grunder som borde följas vid utarrendering af kronoegendomar i allmänhet. Jag finner så mycket större skäl för återremiss, som jag icke kan annat än instämma i hvad en ärad ledamot af Första Kammaren vid ärendets behandling derstädes yttrat, att nemligen 77 § Regeringsformen gifver anledning till det antagande, att icke Kongl. Maj:t utan Riksdagen sjelf eger bestämmanderätten uti ifrågavarande hänseende.

Hvad slutligen vidkommer den antydian, att taxeringsvärdet skulle kunna utgöra lämplig grund och ledning för bestämmandet af arrendebeloppet, så är det nog sant att taxeringsvärdet på många ställen är sådant, att detsamma motsvarar egendomens verkliga värde. men på många andra ställen är det icke så, hvarföre jag anser, att taxeringsvärdets läggande till grund för arrenden är mycket othenligt desto mera, som arrendeförslagen uppgöras redan innan arrendetiden är inne, och då, såsom nu är förhållandet, arrendena skola räcka i 20 år. Jag skulle derföre, såsom sagdt, helst vilja förorda återremiss, som i Första Kammaren skett; men skulle denna Kammare nu vilja definitivt afgöra ärendet, så vill jag för min del yrka afslag, emedan jag anser detta bättre än att, såsom Utskottet nu gjort, slopa alla föreskrifter, som för närvarande gälla, hvilka, såsom jag tror, äro i alla fall lika tillämpliga nu för tiden som för 30 år tillbaka. För närvarande yrkar jag, att ärendet må till Utskottet återremitteras.

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Jag vill ingalunda bestrida att icke det sätt, som nu användes, för bestämmande af maximi- och minimibeloppet för kronoarrenden i många fall icke lemnar lyckliga resultat, men jag tror att, om man skulle öfvergå till det sätt, Ut-

skottet föreslagit, resultatet skulle blifva ännu mindre tillfredsställande. Utskottet har ansett att staten *bör* skaffa sig den största möjliga inkomst af arrendena. I detta hänseende är jag fullkomligt ense med Utskottet; men jag tror att staten, såsom andra egendomssegare, äfven bör tänka på framtiden. Jag tror icke att en försigtig egendomssegare betingar sig det högsta möjliga arrendet utan afseende å huru egendomen blifver skött eller i hvad skick den kommer att återlemnas. Skulle detta förslag blifva genomfördt, så tror jag att följden deraf icke skulle blifva någon annan än den, att den blifvande arrendatorn under den närmaste tiden före afträdet kommer att taga så mycket ur jorden som möjligt. Vidden häraf komme att bero på jordens beskaffenhet. Vore jorden mycket god och kraftig, kunde han börja utsugningsmetoden 4 eller 5 år före arrendetidens utgång, vore den åter af sämre beskaffenhet något senare, men i alla händelser komme han icke att släppa jorden ifrån sig i den allra bästa växtkraft, utan tvärtom i den sämsta; och vid den nya auktionen, som komme att ske, blefve arrendesumman ganska måttlig. Fortsätter man på detta sätt i tidernas längd — vi skola komma ihåg, att staten icke är i samma ställning som den enskilde jordegaren, utan att bortarrenderandet af statens egendomar eger beständ generationer efter generationer — så skall framtiden få den erfarenheten, att statens egendomar blifva de sämst skötta och af den svagaste kultur i vårt land. Jag tror detta icke vara, såsom man här brukar uttrycka sig, öfverensstämmande med statens värdighet, och icke heller med dess fördel. Jag tror att staten har mera reel och säker vinst, om den har någorlunda burgna medborgare, de må nu vara egendomssegare eller arrendatorer. Jag anser derföre att det icke vore nyttigt att borttaga optionsrätten och vill derföre, lika med den förre talaren, yrka återremiss, i synnerhet som jag tror att det icke är omöjligt för Stats-Utskottet att utarbete ett förslag, som är mera betryggande än nu gällande stadganden, för att maximibeloppet för arrenden af statens egendomar skall komma att sättas i öfverensstämmelse med egendomens verkliga värde. Skulle en återremiss icke ifrågakomma, så anser jag det vara bättre att yrka afslag å betänkandet än att bifalla detsamma i det skick det nu föreligger.

Häruti instämde Herr *Englander*.

Herr C. A. Larsson: Då jag i Utskottet biträdt förslaget, anser jag mig böra upptaga till bemötande de anmärkningar, som blifvit gjorda mot detsamma, i synnerhet som jag finner att motionären icke själf är här närvarande.

Hvad då först beträffar Herr Helanders påstående, att den föreslagna nya metoden att utarrendera kronoegendomar skulle verka skadligt, så eger detta verkligen sin riktighet så till vida, att jag vet att en arrendator i min hemort, hvilken, efter att hafva öfvertagit ett kronoarrende på 20 år, efter ett års förlopp öfverlätt detsamma mot en afträdessumma af 132,000 kronor. Det följde visserligen en del inventarier med, men, om jag antager att dessa voro värda 32,000 kronor, så återstå ändock 100,000 kronor, som staten afhändt sig

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

Ang. sätlet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

derigenom att täflan icke egt rum å auktion. Det hör också till denna historia att, då förslaget till bestämmandet af maximi- och minimi-beloppet för arrendet inkom till Konungens Befallningshafvande, så hade vederbörande glömt upptaga afkastningen af en koladugård af ett mycket stort värde, och därför måste Konungens Befallningshafvande sjelf påöka arrendebeloppet med 6,000 kronor. Det hör till saken att, då arrendet under föregående tid endast varit 6,000 kronor, så var det nu 20,000 kronor, och icke desto mindre erhöll arrendatorn 100,000 kronor i afträde. Nu frågar jag: finnes det väl något skäl för ett sådant förmynderskap från statens sida i fråga om bortarrenderande af statens egendom? Inom Utskottet var man ense derom, att statens uppträdande såsom förmyndare för den enskilde, då fråga var att arrendera bort egendomar, vore alldeles olämpligt och borde upphöra.

Det skulle vidare för staten vara större säkerhet, säger man, om samme arrendator kunde få behålla arrendet längre än 20 år, och dessutom skulle det vara en stor orättvisa mot arrendeinnehafvaren att borttaga optionsrätten. Jag har äfven hört en och annan framkasta den förmodan, att meningen vore att gifva Utskottets förslag, om det blefve fastställt, en så retroaktiv verkan, att denna författning skulle verka rubbning af alla nu varande arrendekontrakt, så att äfven de nu varande innehafvarne, sedan arrendeåren gått till ända, skulle förlora sin optionsrätt, men detta har alldeles icke varit Utskottets mening, och därför har man insatt orden, »så snart så lagligen ske kan». Det är endast vid uppgörandet af nya kontrakt som optionsrätten skall borttagas.

Här har äfven yttrats att innehafvarne af militieboställen skulle få optionsrätt, men det vore ju att ännu mer förstora den förlust kronan skulle lida, om den icke fritt fick disponera sina bortarrenderade egendomar, utan en arrendator skulle kunna för snart sagdt everldliga tider hindra staten derifrån genom sin optionsrätt. Om man t. ex. beslöt att dessa militieboställen skulle försälas, kunde det icke ske på andra villkor och med annan rätt än staten sjelf egde. så att, om staten gjort upp kontrakt med någon om arrende af ett sådant boställe på 20 år, så kunde köparen af egendomen icke få tillträda densamma förr än efter dessa 20 årens utgång och efter måhända ytterligare 20 års förlopp, om arrendatorn skulle vilja begagna sig af sin optionsrätt, såvida icke man ville, med stöd af det gamla stadgandet i lagen att "köp bryter legostämma", drifva bort arrendatorn, hvilket likväl skulle vara en stor orättvisa.

Vidare har en annan talare yttrat, att kronans egendomar skulle blifva så illa skötta, om brukaren af en sådan egendom icke vid arrendetidens utgång hade optionsrätt, men det tror jag alldeles icke är någon fara, ty ehuru enligt regeln statens utarrenderade egendomar skola gifva det högsta möjliga arrende de kunna lemna, men bestämmandet af detta maximibelopp beror på värderingsmän, hvilka dels icke förstå och dels icke bry sig om att samvetsgrant bestämma detta, så tror jag att den som vet, att han under så lång tid som 20 år eger frihet att disponera en egendom, också sköter den så väl

som möjligt, för att så mycket som möjligt drifva upp afkastningen af densamma. Dessutom är det alldeles icke meningen att Kammarkollegium ovilkorligen skall taga den, som vid en arrendeauktion gjort högsta anbudet, ehuru man tyckes hafva den föreställningen, att de regler, som äro stadgade för pröfvande af arrendevilkoren, skulle innehålla en sådan bestämmelse, utan, om den förre arrendatorn afgifver nytt anbud, så står det Kammarkollegium fritt att antaga hans anbud, äfven om det med ett eller två hundra kronor skulle understiga en annan spekulant. Ett bestämdt stadgande härom har väl icke blifvit af Utskottet föreslaget, enär motionen dertill icke gaf anledning; men det har syntes Utskottet utom allt tvifvel, att sådant skulle vid de afgifna anbudens pröfning göra sig gällande. Då jag för öfrigt hört åtskillige medlemmar af Kammaren yttra, att denna motion är en af de bästa och nyttigaste, som under riksdagen blifvit väckta, så yrkar jag för min del, att Utskottets förslag måtte blifva utan återremiss af Kammaren bifallet.

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

Herr Carl Ifvarsson: Det kan ej vara tvifvel underkastadt, att en förändring i bestämmelserna angående utarrendering af kronans egendomar är af behovet påkallad; och, för den händelse man vill hafva bort optionsrätten, anser jag Utskottets förslag vara det radikalaste. Jag tror nemligen det vara nödigt att tillse, det kronan drager den största möjliga inkomst af sina egendomar, ett förhållande, som, beträffande dem, hvarom nu är fråga, ingalunda är för handen, ty det torde vara noggsamt bekant att, såsom arrendesumman nu bestämmes, det är arrendatorn och icke staten, som får största vinsten. Det kan derföre ej vara lämpligt, att representationen låter detta förhållande längre fort fara, helst nu, då genom militiebostälernas indragning ett stort antal hemman komma att utarrenderas. Jag finner sålunda det af Utskottet föreslagna sättet för utarrendering af kronans egendomar vara ett föredraga framför det nu brukliga.

Ett annat skäl, hvarföre jag påyrkar optionsrättens upphörande, är, att jag anser densamma vara hinderlig för en möjligen blifvande försäljning af hemmanen.

På grund af hvad jag sålunda anfört, skulle jag yrkat bifall till Utskottets förslag, om jag icke måste medgifva, att emot detsamma i formelt hänseende med skäl kan göras en anmärkning. Jag medgifver nemligen, att det varit mera grundlagsenligt, om Utskottet, i stället för att, såsom nu skett, hemställa att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t *anhålla* om meddelande af förändrade föreskrifter rörande sättet för utarrendering af kronans egendomar, föreslagit, det Riksdagen ville *besluta* om de grunder, efter hvilka utarrendering af dessa egendomar hädanefter bör ske och sedermera i underdänig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla om utfärdandet af en författning i sådant syfte. Emot en återremiss i syfte att erhålla en sådan uppställning af Utskottets förslag har jag för min del ingenting att erinra; men jag skulle önska att Kammaren så enhälligt som möjligt ville uttala sig för en sådan förändring i nu brukliga sättet att utarrendera kronans egendomar, att optionsrätten komme att upphöra.

*Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)*

Herr Helander: Jag begärde egentligen ordet med anledning af det exempel Herr Carl Anders Larsson uppgaf på ett ovanligt högt belopp, som skulle vara lemnadt i afträde för ett kronoarrende inom Östergötland, hvilket belopp dock anseuligt minskades genom den uppgift, som tillika lemnades derom, att deruti jemväl ingick ersättning för inventarier, hvarförutan, af hvad nämnde talare anförde, det syntes mig framgå, hvad ock torde vara öfverensstämmande med verkliga förhållandet, att något misstag eller misskalkyl måtte egt rum vid arrendeförslagens uppgörande. Att uti enstaka fall anmärkningsvärda förhållanden kunna uppstå i följd af misstag, lärer ej absolut under hvarje förhållande kunna undvikas, hvarföre jag ej kan anse det uppgifna exemplet utgöra något bevis för riktigheten af att borttaga optionsrätten. Hvad Herr Larsson nämnde derom, att optionsrätten skulle hindra Riksdagen från att försälja en utarrenderad kronolägenhet, i fall så skulle anses böra ske, kan jag ej anse annat än såsom alldeles gripet ur luften. Är det verkligen möjligt, att någon kan tro, det Riksdagen skulle vara förhindrad från att sälja en kronolägenhet derföre, att denna är utarrenderad med nu existerande företrädesrätt för arrendatorerne att vid förnyad utarrendering återfå arrendet? Det lärer väl vara alldeles omöjligt. Beslutar Riksdagen försäljning, så är det uppenbart, att ingenting kan hindra denna, ehuru det är naturligt, att arrendatorn måste räkna sig den utfästa arrendetiden till godo. När Riksdagen fattat beslut om försäljning, så kommer, naturligtvis, arrendeförslag icke att uppgöras, och således ej heller något maximibelopp att bestämmas. Nu är det förhållandet, att optionsrätt endast ifrågakommer, derest arrendatorn erbjuder sig att öfvertaga arrendet till maximibeloppet, men som något maximibelopp under nämnda förhållande icke blifvit bestämdt, blir arrendatorn aldrig i tillfälle att erbjuda sig öfvertaga arrendet. Häröf kan det för öfrigt vara alldeles öfverflödigt att vidare orda.

Jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande om återremiss.

Herr Kolmodin: Äfven jag byser betänkligheter emot optionsrättens afskaffande. Jag vill visst icke bestrida, att förändrade föreskrifter för maximi- och minimibeloppens bestämmande vid utarrendering af kronans egendommar äro af nöden, men jag vill lika litet att man, till undvikande af en lagförändring i sådant hänseende, skall bortkasta just den sak, hvarom bör lagstiftas. Det vore visserligen en genväg, men ingalunda en sådan, som kan rekommenderas.

I England, det land, inom hvilket förhållandet emellan jordägare och arrendatorer är mest utveckladt, är detta helt annorlunda än hos oss. Der är nemligen af ålder brukligt och, såsom jag tror, numera äfven i lag uttryckt, att den förre skall med den senare deltaga i kostnaderna för vissa grundförbättringar, och detta af det skäl, att sådana eljest svårligen skulle kunna åvägabringas. Då nu hos oss en sådan ordning icke förefinnes och ej heller gerna kan tänkas mellan Kongl. Maj:t och kronan och dess arrendatorer, anser jag optionsrätten vara ett nyttigt vederlag härför. Emot Herr C. A. Larsson vill jag, med anledning af hans yttrande, det kronan genom

optionsrätten skulle göra sig till förmyndare för enskilda personer, invända, att så ingalunda är förhållandet, utan har kronan genom ifrågavarande rättighet endast lemnat arrendatorn trygghet att få skörda frukterna af de arbeten, han till jordens förbättrande verkställt.

Ang. sättet för utarrendering af Kronans egendomar.
(Forts.)

Vidare har Herr C. A. Larsson påstått, det man icke behöfde befara, att optionsrättens afskaffande skulle föranleda dertill, att jorden erhöles sämre häfd. Jag har dock en sådan farhåga, ty det är naturligt, att en arrendator, äfven om han under de första arrendeåren väl häfdat sin jord, skall under de sista åren af legostämman söka att af egendomen draga den största möjliga fördel och således helt naturligt komma att utsuga jorden. Det är nemligen aldeles otänkbart, att en arrendator af ett kronohemman skulle, genom att nedlägga arbete och kostnader på hemmanet mot arrendetidens slut, tvinga upp det blifvande arrendet och sålunda straffa sig sjelf med sina händers verk. Optionsrätten är derföre ett medel att under hela arrendetiden få en jemn och god häfd å kronans egendomar.

Om staten således vill att dess utarrenderade egendomar för framtiden skola väl skötas och lemna successivt stigande inkomster, bör optionsrätten qvarstå, men ändring i gällande bestämmelser angående maximi- och minimibeloppen å arrendena deremot vidtagas. Instämmande med de föregående talare, som yttrat sig i samma riktning, yrkar äfven jag på återremiss af betänkandet.

Herr *Lyth* förenade sig med Herr Kolmodin.

Friherre af Schmidt: Det föreliggande betänkandet antyder, att man vill en återgång till något, som förut i lagstiftningen egt rum. Den erfarenhet, som vi förvärfvat oss sedan år 1847 med afseende å de förändringar, som då vidtogos, tror jag åtminstone icke vara sådan, att det nu vore skäl att återgå till de stadgar, som förut funnos. Den erfarenhet härutinnan, med hvilken jag talar, rör naturligtvis eller hufvudsakligen endast de kronans egendomar, som äro anslagna till militieboställen och f. d. militieboställen. Men före 1847 inträffade flera gånger, att då arrendetiden utgjorde 30 år, boställsdirektionerna fingo den mödan att inom de 30 åren två till tre gånger hålla ny auktion på samma boställe, med anledning deraf att okloka spekulanter inläto sig på alltför höga arrenden och inledde andra personer att gå i borgen för arrendet, och det kunde hända, att alla tre, såväl arrendatorn som borgesmännen, blefvo insolventa att erlagga arrendet.

Jag föreställer mig, att dylika förhållanden egt rum äfven med andra kronans egendomar, än militieboställen; och då ett sådant förhållande sannolikt föranledt det lagstadgande, som nu förefinnes, så hemställer jag, huruvida det kan vara skäl att hos Kongl. Maj:t begära en återgång till det gamla. I afseende å borgensförbindelserna har visserligen på senare tiden helt nyligen — jag tror under sista året — vidtagits den förändring, att borgesmännen icke iklädas ansvarsskyldighet för boställsarrendet för längre tid än under de fem åren i

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

sender af arrendetiden, för hvilken tid de iklädt sig förbindelse. Tillföre, då detta ansvar gälde för hela arrendetiden, blefvo borgesmännen naturligtvis tvungne att betala *hela* den kostnad och skada, som vid förnyadt utarrenderande kunde uppstå derigenom, att arrendesumman nedsattes, hvaremot de *nu* icke förbindas att svara för kostnad och skada för längre tid än fem år. Men icke heller *detta* gifver grundad anledning till en förändring uti nu gällande lagstadganden, och sannolikt komma hädanefter som hittills okloka spekulanter att täfla med hvarandra, och vid en viss tidpunkt, då egendomar stå högt i pris, komma misskalkyler att uppstå, och jag tror kronan förlorar mera på det, än att taga skapliga arrenden, som under hela tiden kunna utgöras.

För min del får jag derföre instämma i deras yrkande, hvilka anhållit om återremiss, eller, i annat fall, om afslag å betänkandet

Herr Sven Nilsson i Österslöf: Den talare, som hade ordet näst efter det jag förra gången yttrade mig, nämnde det han hört många uttala den åsigten, att den förevarande motionen, i hvad den afser optionsrättens borttagande, skulle vara en af de bästa, som vid denna riksdag blifvit väckta, äfvensom att, i händelse den ginge igenom, staten skulle beredas betydliga inkomster. Huruvida motionen är en af de bästa eller sämsta, är en sak, om hvilken jag icke vill inlåta mig uti att fälla något omdöme; men hvad beträffar den åsigt, att staten genom densamma skulle beredas några ökade inkomster, så är jag af en helt motsatt tanke. Jag tror nemligen, att, om motionen genomföres, statens inkomster för framtiden skola blifva betydligt mindre, än om vi låta de nuvarande förhållandena fortvara och endast vidtaga de förändringar, som kunde åvägabringas med afseende å bestämmandet af arrendenas maximi- eller minimibelopp. Den ärade talaren anförde såsom skäl för att optionsrätten borde borttagas, att det gifvits mångfaldiga exempel på, att arrendatorer erhållit betydliga penningebelopp i afträde af sina arrenden. Men detta är ett förhållande, som jag har funnit ega rum, äfven när privata personer bortarrenderat sina egendomar. I min hemort har man flerstädes på senare tider funnit med sin fördel förenligt att nedsätta arrendena å frälsehemman, så att frälsebönderna kommit i en mera betryggad ställning. Det är ingalunda någonting ovanligt, att, när frälsebönder afträda sina arrenden, så stora penningebelopp derför erläggas, att de utgöra en ganska betydande del af hela hemmanets värde. Då nu de enskilde jordegarna finna fördelaktigt att hafva förmögne arrendatorer, undrar jag, om icke staten sjelf borde hafva en likadan uppfattning eller den, att de, som bruka statens egendomar, böra vara välburne personer. Jag kan följaktligen icke frigöra mig från den föreställningen, att den föreliggande motionen skulle, om den blefve antagen, tillskynda staten en framtida förlust och åstadkomma, att dess egendomar blefve illa skötta.

En talare bakom mig yttrade, att han hade hört betänkligheter framkastas mot förslaget på den grund, att det skulle stå i strid med stadgandet i 77 § Regeringsformen, och jag finner äfven, att så verk-

ligen är förhållandet. Nämnda paragraf stadgar, att statens egendomar skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen derom föreskrifver, och följaktligen borde det icke vara Kongl. Maj:t, som i denna fråga egde meddela några förändrade föreskrifter. Det är utan tvifvel ett förbiseende af Stats-Utskottet, som i allmänhet just icke plägar vara i rikostigt med bortskänkandet af Riksdagens rättigheter, att det icke observerat denna omständighet; men det torde dock vara ganska förklarligt, om man tager i betraktande de många och vidlyftiga göromål, hvarmed det är öfverhopadt. Emellertid har jag icke af hvad hittills i frågan anförts funnit något skäl att frångå mitt förra yrkande om återremiss, hvilket jag fortfarande vidhåller; men skulle någon sådan icke beslutas, så hoppas jag att Kammaren afslår motionen. Jag påyrkar dock icke återremiss i den afsigt, att Utskottet skulle försöka taga bort optionsrätten, utan derföre, att det måtte utarbета bättre stadganden med afseende å bestämmandet af arrendenas maximibelopp.

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Ports)

Med Herr Sven Nilsson instämde Herr *Wedberg*.

Herr Carl Aron Jönsson: I likhet med den föregående talaren skall jag icke motsätta mig återremiss af motionen, men jag vill deremot på det kraftigaste uttala mig för optionsrättens upphörande. Ty om förhållandena vid den tiden, då 1847 och 1863 årens förordningar i ämnet utkommo, voro sådana, att de nödvändiggjorde optionsrättens bibehållande, så tror jag dock icke att förhållandena nu för tiden äro likadana. Det har gifvits många tillfällen, då man kunnat spåra, huru saken förhåller sig, och Herr Carl Anders Larsson har omnämnt ett ställe, der arrendatorn erhållit öfver 100,000 kronor i afträde. Ja, mine Herrar, äfven från min hemort kan jag framdraga ett liknande exempel, då en arrendator derstädes, strax efter det han öfvertagit arrendet af en egendom, begärde 100,000 kronor i afträde för detsamma. Härom är väl egentligen ingenting att säga, då allt tillgått på författningsenlig väg; men när man ser sådant, föreställer jag mig det vara statens både pligt och rättighet att tillse, det dess egendomar på bästa sätt göras den till godo.

Herr Sven Nilsson i Österslöf yttrade, att staten är skyldig att tillse, det dess egendomar blifva på bästa sätt skötta. Jag kan dock icke finna annat än att föreskrifter, huru de böra skötas, äro lika gagnande. I egenskap af förmyndare har jag haft egendomar att utarrendera, dervid jag meddelat vissa föreskrifter med afseende å jordens skötsel. Resultatet häraf har visat sig ganska godt. Så tillgår i allmänhet, och jag undrar om icke äfven Riksdagen kunde begagna sig af samma utväg, då, i händelse egendomarne utarrenderades på 20 år och arrendatorerne ville uppdrifva dem, de utan tvifvel icke skulle komma i sämre kultur. På de skäl, som jag här ofvan anført, får jag förena mig med dem, som yrkat återremiss, dock med det bestämda uttalandet, att optionsrätten bör borttagas.

Herr O. B. Olson: Det är åtminstone min fallkommliga öfver-

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

tygelse, att staten under de senare åren har gjort betydande för-
luster derigenom, att arrendatorerne af kronans egendomar haft op-
tionsrätt. Ty jag känner till förhållandena på åtskilliga ställen, der
arrendatorn har fått arrendet efter maximipris; och jag tror icke
att statens egendom der blifvit betald med ens hälften af hvad den
verkliga afkastningen utgjort. Det har också visat sig på mångfaldiga
ställen att arrendatorer, hvilka haft optionsrätt och fått egendomarne
till maximipris, som i allmänhet bestämes ganska lågt, hafva afstått
arrenderätten åt annan person och dervid fått betydliga summor i af-
träde. Ja, det kunde på sin tid, eller år 1847 och derefter, kanske
vara nödvändigt att optionsrätten infördes och bibehölls — det vill
jag icke förneka. Men vi hafva andra tider och annan erfarenhet i
afseende å skötande af jordbruk nu emot då för tiden; och att staten
nu skulle ställa sig såsom förmyndare öfver arrendatorerne och säga:
ni få icke betala mera; ni få ej anses myndige att gifva hvad ni
sjelfve ansen arrendet af egendomen vara värdt, utan staten bör der-
vidlag bestämna och ordna — detta anser jag icke vara riktigt.
Tillämpas väl något sådant i händelse enskilde arrendera eller köpa
en egendom? Nej, visst icke. Ty då människorna väl i allmänhet äro
så pass kloka, att de kunna bedöma hvad som kan vara med deras
fördel förenligt, så tycker jag för min del det vara öfverfödigt att
ställa dem under ett slags förmynderskap, och det torde väl de nuva-
rande stadgandena i grund och botten vara. Jag vill för öfrigt hem-
ställa, hvad värde ett sådant maximi- och minimipris som sättes kan
hafva, och huru stor ledning ett förslag till bestämmande af dylika
belopp i verkligheten lemnar för bedömande af arrendesummans behö-
riga storlek. Huru tillgår vid sådana förslags upprättande? En krono-
fogde kommer, kanske första gången i sitt lif, till ett kronohemman
och skall fastställa maximi- och minimibelopp för arrendet; han har
vanligen en landtmätare med sig och möjligen äfven en eller två
jordbrukare, som af Kongl. Maj:ts Befallningshafvande förordnats att
vara närvarande, i händelse den ifrågavarande egendomen har ett syn-
nerligt stort värde. Dessa personer uppehålla sig på stället vauligen
några timmar samt taga byggnader och de närmaste egorna i ögon-
sigte, och så bestämes det maximi- och minimipris, som skall betalas
i arrende. Men jag hemställer, huru pass säker ledning man genom
ett på dylikt sätt bestämdt arrende kan hafva för att bedöma en
egendoms verkliga afkastning.

För min del vill jag icke motsätta mig en återremiss af utlåtandet,
ehuru jag icke kan frångå min öfvertygelse att optionsrätten bör bort-
tagas, så vida staten skall få någorlunda rimlig inkomst af sina egen-
domar.

Herr Sven Nilsson i Österslöv har omnämnt, hurusom egendoms-
egare i Skåne utarrenderat frälsehemman mot särdeles billiga arrenden.
Jag vill visst icke förneka, att på ett och annat ställe så varit fallet,
ehuru någon stadgad optionsrätt icke kommit dessa arrendatorer tillgodo.
Men jag känner också mångfaldiga fall, der frälsehemmansarrendena äro
ganska höga och på långt när icke göra sina innehafvare burgue.

Att härutinnan olika förhållanden på skilda orter kunna ega rum, är dock helt naturligt.

Såsom sagdt, jag går gerna in på att ärendet återremitteras, men vidhåller min mening, att optionsrätten bör afskaffas.

Ang. sättet för utarrendering af Kronans egendomar.
(Forts.)

Herr C. A. Larsson: Stats-Utskottet har här fått så mäktiga motståndare, att det verkligen tycks få svårt att reda sig. Jag vill dock söka besvara några af de mot Utskottets förslag gjorda invändningarne. Herr Kolmodin har bland annat påstått, att arrendepreisen skulle blifva oskäligt uppdrifna, om vederbörande spekulanter finge frihet att betala hvad de ville, och att, om optionsrätten borttoges, arrendatorerne ären närmast före det år, då de hade att afträda sina arrenden, skulle suga ut jorden; förmenande han, att optionsrättens bibehållande skulle innebära en garanti mot ett dylikt utsugnings-system. Jag tror deremot, om optionsrätten kvarstår, att en arrendator, som har denna utsugningsmani, under åren närmast före det uppskattningen på nytt af det arrenderade hemmanet är afsedd att ega rum, utan tvifvel skall söka bereda minsta möjliga afkastning af det-samma, af det naturliga skälet att få arrendet så lågt som möjligt. Men sedan börjar han på nytt att befordra egendomens högre kultur och skördar derefter tredubbelt så mycket, som han gjorde under de sista åren före värderingen.

Friherre af Schmidt talade om de trångmål, hvori militieboställs-direktionerna råkade, derföre att någon optionsrätt icke fans för dessa boställen. Ingenting hade emellertid hindrat dessa direktioner att utverka medgifvande åt sig att få lemna äfven sina arrendatorer optionsrätt. Men detta hafva de helt visligen underlåtit, emedan de funnit sådan optionsrätt icke medföra någon fördel.

Det var synnerligen hugnesamt att höra Herr Sven Nilsson i Österslöv berömma de skånska magnaternas behandling af sina frälsebönder. Annorlunda var förhållandet för några år sedan, då Tullberg regerade. Jag är emellertid glad öfver att dessa bönder nu kommit i en bättre ställning och vill visst icke rubba dem derur. Men de hafva ju icke optionsrätt. Och hvarföre skulle icke staten kunna utarrendera sina egendomar på samma vilkor som den enskilde och få sina arrendatorer lika välbergade som de enskilde egendomsegarnes äro?

Nu säger man att sjelfva knuten är att förhindra, det arrendatorerna genom öfverdrifna arrendeanbud ruina sig och sina borgesmän. Detta vore nog väl betänkt, om man på samma gång kunde förbjuda arrendatorerne att mot höga afträden öfverlemna sina arrenden åt andra personer. Men då vi nu höra, att ett dylikt afträde kan betinga ända till 100,000 kronor, så frågar jag, om man ej snarare kan hafva skäl till den förmodan, att den som betalar en dylik afträdessumma riskerar ekonomisk ruin. Är spekulanten sjelf ej kapitalist, utan nödgad att låna afträdessumman, så torde lätt inses, i hvilka svårigheter han skall komma och huru den arrenderade egendomen skall blifva skött, ifall en kris inträffar. Samma blir naturligtvis förhållandet i fall arrendatorn bjudit kronan för mycket; hvadan någon garanti för att dylikt ej må kunna inträffa i så väl det ena som andra fallet ju icke finnes.

Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

Min mening är således, att vi böra låta frihetens princip gälla härutinnan, så att hvar och en spekulant får betala kronan det arrende han ser sig kunna komma ut med, alldeles som förhållandet är vid fråga om enskilda arrenden.

Hvad angår den anmärkningen, att afåtandet af en skrivelse till Kongl. Maj:t, på sätt Stats-Utskottet föreslagit, skulle vara i strid mot Regeringsformens 77 §, så kan jag icke gilla en dylik tolkning af nämnda paragraf. Stats-Utskottet föreslår här:

”att Riksdagen måtte i skrivelse till Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af sådana förändrade föreskrifter rörande sättet för utarrendering af kronans egendom, att 1:o) all optionsrätt till dessa egendom må, så snart sådant lagligen ske kan, upphöra; 2:o) all sådan utarrendering bör försiggå å öppen auktion till den mestbjudande; och 3:o) det belöpp, hvarunder egendom ej må å första auktion utlemnas, varder antingen med ledning af egendomens taxeringsvärde eller på annat lämpligt sätt bestämdt.”

Fråga är således om ett Riksdagens *beslut*. Men som det icke ligger inom Riksdagens område att vare sig utfärda eller kungöra författning i ämnet, så återstår för Riksdagen ju intet annat, än att anhålla det Kongl. Maj:t, som sådant tillkommer, måtte göra det. Som jag således icke kan inse att Riksdagen genom att godkänna Stats-Utskottets nu föredragna hemställan kommer i någon slags kollision med grundlagen, fortsätter jag mitt yrkande om bifall till samma hemställan.

I detta yttrande förenade sig Herr *Biesert*.

Herr A. Rundbäck: Då det är möjligt, att ifrågavarande utlåtande till Utskottet återremitteras, anser jag så många som möjligt af Kammarens ledamöter böra uttala sina åsikter i frågan, och då jag i detta fall är af samma åsigt, som Utskottet, anser jag mig böra tillkännagifva detta.

För öfrigt anser jag att, då vi nu årligen öka våra utgifter och bortslumpa den ena millionen efter den andra, och då utgifterna i budgeten, hvilka för några år sedan bestego sig till 50,000,000 R:dr, nu snart fördubblats, det vore i högsta grad olämpligt att icke taga vara på alla de inkomster, vi möjligen kunna erhålla, hvilket vi dock icke skulle göra, om optionsrätten bibehölles, hvarigenom, helst om militieboställena skola hädanefter på 20 år utarrenderas, oerhörd förlust skulle drabba staten. Dessutom, då man såsom hufvudskäl för optionsrättens bibehållande anfört, att, om densamma afskaffades, kronans egendom skulle vanskötas och arrendatorerne utarmas, vill jag fråga, hvad bevis man har för ett sådant påstående? Är så förhållandet med enskildes egendom, som blifvit utarrenderade, eller med arrendatorerne af desamma? Och hvad skäl har man för det antagandet, att arrendatorerne af kronans egendom skulle med berådt mod kasta sig sjelfve i olycka, och huru är det tänkbart, att sådana äfventyrare skulle kunna förskaffa sig erforderlig borgen för

arrendevilkorens fullgörande? Detta hufvudskäl tror jag därför ej förtjena något afseende.

Deremot tror jag i formellt hänseende skäl förefinnas till ändring i föreliggande utlåtande; ty Riksdagen bör ej hos Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af förändrade föreskrifter i förevarande fall, utan Riksdagen har att själf derom besluta och sedan om beslutet göra anmälan hos Kongl. Maj:t, som sedermera har att utfärda kungörelse i ämnet.

Af detta skäl uteslutande yrkar jag, att utlåtandet må till Utskottet återremitteras.

Herr Jöns Andersson: För min del får jag förklara, att jag i denna fråga har samma erfarenhet, som Herr C. A. Larsson, och tror därför, att staten ingalunda skulle vinna på optionsrättens bibehållande. Jag kan ej heller förstå, hvarför ej staten likaväl som den enskilde skulle eftersträfvat att erhålla största möjliga vinst af sina egendomar.

För öfrigt har jag intet emot en återremiss af utlåtandet, men vill för min del på det bestämdaste förorda optionsrättens upphävande.

Herr Lundström: Det har blifvit anmärkt, att Utskottets föreliggande förslag skulle stå i strid med 77 § Regeringsformen. För min del vill jag emellerförd förklara, att jag ej anser så vara förhållandet, enär denna § i fråga om kronans egendomar stadgar, att de skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen derom föreskrifver. Nu är ju, enligt Utskottets förslag, just meningen, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om meddelande af förändrade föreskrifter rörande sättet för utarrendering af dessa egendomar *på de grunder, som nu af Riksdagen skulle bestämmas*; och Utskottets förslag strider sålunda alls icke emot åberopade §.

Beträffande sjelfva saken förenar jag mig med dem, som yrkat utlåtandets återremitterande till Utskottet, icke i det syfte, som af några talare framhållits, att optionsrätten i dess gamla form skulle bibehållas, utan i afsigt att få optionsrätten i viss mån modifierad. I dess gamla form anser jag den olämplig ej blott af de skäl, som af andra talare före mig andragits, utan äfven af ett särskildt sådant, som bestämt min åsigt i detta fall. Hade nemligen det nuvarande sättet för utöfvande af optionsrätten vid arrenden af kronans egendomar varit så förträffligt, som man vill påstå, hade nog enskilde personer också hittat på att vid utarrendering af egendomar en gång för alla på förhand bestämma att arrendatorer, efter arrendetidens slut, skulle få fortsätta med arrendet, om de erlade det maximibelopp, hvartill egendomens afkastning uppskattades. Jag är öfvertygad att i de hundratusentals årligen återkommande fall, då fråga är om utarrendering af enskildes egendomar, denna praxis säkerligen skulle blifvit antagen, om någon fördel dermed verkligen varit förenad. Optionsrätten i dess gamla form tror jag därför ej heller för staten vara fördelaktig.

*Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)*

Ang. sättet för
arrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)

Det förändrade sättet för optionsrättens utöfvande, som jag afser, har Utskottet jemväl antydt, då det på sidan 4 af sitt utlåtande säger: "visserligen skulle kunna ifrågasättas, huruvida ej, derest förre innehafvaren ville betala det högsta belopp, som å auktion bjudes, han då borde vid arrendet bibehållas."

Utskottet har likväl ej velat föreslå något dylikt, emedan "ett stadgande i berörda riktning skulle vara föga behöfligt, enär den enklaste billighet torde fordra, att en innehafvare, som väl häfdat ett hemman och som vid auktion samtidigt med en annan afgåfve högsta anbud, ej under i öfrigt lika förhållanden blifver från egendomen trängd." Ja, det är sant att, om den fornde arrendatorn vid nya arrendets utbjudande gör samma anbud och lemnar enahanda säkerhet, som en annan, den enklaste billighet fordrar, att den förre, under i öfrigt lika förhållanden, får behålla arrendet, men det är ej derföre säkert, att så verkligen sker vid tillämpningen. Det kan möjligen finnas personliga motiv, som i dessa fall inverka, och det kan ofta blifva en smaksak att t. ex. pröfva den erbjudna säkerheten; åtminstone kan man taga dylikt till förvändning och säga, att man antager en ny arrendator, emedan dennes säkerhet är bättre, ehuru så i sjelfva verket icke är förhållandet. Många andra fall kunna inträffa, der den gamle arrendatorn undanskjutes utan verklig giltig orsak. Om deremot optionsrätten i den modifierade form, jag antydt, bibehålles, tror jag att dessa anmärkningar i allmänhet försvinna. Man har sagt att, om optionsrätten bibehålles, skulle detta förhindra egendomens utsugning de sista åren af arrendetiden och att optionsrätten skulle blifva ett vederlag för de på egendomen nedlagda kostnaderna. Men, mine Herrar, allt detta skall lika väl komma att uppfyllas, om optionsrätten i förenämnda modifierade form bibehålles; ty då icke blott utöfvar man rättvisa, utan man verkar äfven det, att en föregående arrendator underlåter att utsuga jorden, emedan han vet, att vid en blifvande auktion han kommer att bibehållas vid arrendet, såvida han betalar lika mycket som någon annan.

På denna grund och på det att Utskottet må taga i öfvervägande, huruvida icke optionsrätten i denna form bör bibehållas, anser jag mig böra förena mig med dem, som yrka frågans återremitterande till Utskottet.

Herr P. Nilsson i Espö: De fleste talare, som uppträdt i frågan, hafva yrkat återremiss, och detta kommer äfven jag att göra. Skulle då återremiss verkligen komma att ega rum, så hemställer jag till Utskottet, om det icke vore skäl att bibehålla ett maximibelopp, men bestämdt på bättre sätt än som nu sker; sedan borde egendomarne utropas på offentlig auktion, så att städjan betalas till belopp, motsvarande detta maximum. Det vore då icke att befara, att på auktionen några spekulanter skulle bjuda så högt, att statens egendomar komme att utsugas för arrendets utgörande. Jag har icke ärnat framhålla detta i form af något bestämdt yrkande, utan endast såsom en uppmaning till Utskottet att tänka på, om icke detta vore fördelaktigt för staten; och då många boställen komma att indragas, är det

af vigt såväl att inkomsterna deraf blifva så stora som möjligt som ock att statens egendommar blifva väl skötta. Jag yrkar emellertid återremiss af frågan till Utskottet.

*Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendommar.
(Forts.)*

Herr Kolmodin: Herr Carl Anders Larsson yttrade i sitt senaste anförande, att jag skulle hafva uttalat betänkligheter derom att, i händelse optionsrätten borttoges, de blifvande spekulanterne på kronorrenden skulle komma att bjuda alldeles för mycket. Jag sade icke någonting dylikt. Tvärtom yttrade jag att jag ansåg, det optionsrätten icke innefattade något förmyndarskap, utan att den betydde något helt annat, såsom också en talare på stockholmsbanken mycket riktigt fattat mina ord. Icke heller yttrade jag att den blifvande arrendatorn de sista arrendeåren skulle komma att genom direkt vanhäfd utsuga jorden, utan var det min mening, att han, som under de första åren måhända nedlägger kostnader på jordens förbättring, dermed skall upphöra längre fram under arrendetiden, emedan han med de nya bestämmelser, Stats-Utskottet här föreslagit, icke eger någon trygghet att få sjelf skörda frukterna af sin möda och sina penningar.

Herr A. Rundbäck har sammanställt denna fråga om sättet för utarrendering af kronans egendommar med frågan om statsutgifternas tillväxt. Han har under en förskräckelse, som lifligt påminde om det stora ropet af år 1868: "den största sparsamhet bör iakttagas," med oerhörd pathos erinrat derom, att "budgeten växer fruktansvärdt." Men, mine Herrar, låtom oss icke sammanblanda dessa frågor, utan hålla dem från hvarandra. De höra verkligen ej tillsammans, åtminstone icke i den mening, som blifvit af den ärade talaren antydd.

Herr O. B. Olsson ordade äfven om det der förmynderskapet, hvilket jag, som sagt alldeles icke framhållit, och öfvergiick derefter till en kritik af det sätt för maximi- och minimiarrendebeloppens bestämmande, som för närvarande är stadgad. Ingen har ju försvarat detta sätt, men skola vi väl kasta bort en sak, som i och för sig sjelf är god, derföre att den lagstiftning, som dermed har sammanhang, är felaktig? Nej — bättre då att, med bibehållande af sjelfva saken, söka åstadkomma en mera lämplig lagstiftning. Huruvida dervid optionsrätten bör bibehållas i sitt gamla skick eller uti en modifierad form, vill jag för närvarande lemna oafgjordt.

Herr Carl Aron Jönsson anförde ett exempel, huraledes öfverlåtelser af ett genom optionsrätt erhållet arrende stundom kan vara förenad med ganska dryga anspråk. Liksom vi förut hört berättas om en arrendator från Östergötland, som erhållit 100,000 kronor i afträde för sitt arrende, så omtalade han en arrendator i Halland, som begärt enahanda summa, men ej fått den. Häraf lär man, att pretensionerna kunna vara stora och att man kan låta pruta med sig äfven utom Vestergötland. Jag tror likväl ej att sådana eustaka exempel böra vara bestämmande i lagstiftningsfrågor. Vidare yttrade samme talare, att ingen svårighet mötte för Riksdagen att bestämma fullt lämpliga föreskrifter om det sätt, hvarpå utarrenderingen af statens jordegendommar hädanefter bör ske. Sjelf hade han såsom förmyndare utarrenderat hemman och dervid ställt vissa regler för arrendatorerne. För

*Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)*

min del tror jag dock ingalunda, att Riksdagen är så sammansatt, att den lämpligen kan organisera sig till ett Utskott af agronomer för uppgörande af dylika bestämmelser, gällande vid utarrendering af kronans egendomar. Skulle emellertid så ske, då förespar jag oerhörda förluster för Kongl. Maj:t och kronan.

Jag yrkar fortfarande återremiss.

Friherre af Schmidt: Min granne bakom mig på östgötabänken tyckes hafva uppfattat mitt senaste anförande så, som om jag skulle hafva sagt, att optionsrätten icke existerade för militieboställen; men detta var icke fallet, ty optionsrätten vid militieboställen förefinnes, ehuru den skiljer sig något från den vid andra kronoegendomar befintliga, då vid militieboställen icke bestämmas något maximibelopp för arrendet. utan blott ett minimibelopp, och boställsdirektionen sedermera eger rätt att öfverlåta ett nytt arrende till den gamla arrendatorn. sedan bostället blifvit ånyo uppskattadt och den gamle arrendatorn har förklarat sig villig att antaga det nya arrendet efter det senast åsatta priset. Det var endast för att rätta denna Herr Carl Anders Larssons missuppfattning af mitt senaste anförande, som jag nu begärt ordet.

Herr Törnfeldt: Jag anser, att optionsrätten kanske snarare i sig innehåller ett favoritsystem än en borgen för att egendomarne icke blifva utsugna, och på denna grund yrkar jag bifall Utskottets förslag.

Herr Sjöberg: Jag vill icke inlåta mig i den frågan, huruvida optionsrätten bör bibehållas sådan den nu är, eller om den bör inskränkas eller helt och hållet upphöra. Derom kunna de fleste andre, som yttrat sig i ämnet, döma med större sakkunskap, och det tillhör icke mig att i detta afseende taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk. Men jag anser mig icke böra underlåta att göra en anmärkning, beträffande det formela uti Utskottets tillstyrkan, emedan den synes mig i viss mån stå i strid med grundlagens föreskrift i § 77 Regeringsformen. Deri säges tydligt, att kronans egendomar och lägenheter af alla slag skola förvaltas efter de grunder, Riksdagen derom föreskrifver. Här är visserligen af andre talare anmärkt, att dessa grunder blifvit af Utskottet angifna, men jag finner dem icke så alldeles bestämda, åtminstone hvad angår tredje punkten, der Utskottet med afseende å minimiarrendebeloppet alternativt föreslagit, att det samma skall bestämmas antingen med ledning af egendomens taxeringsvärde eller på "annat lämpligt sätt." Nu kan det vara ganska ovisst, om Kongl. Maj:t lyckas att träffa på detta obestämda lämpliga sätt, som Stats-Utskottet antydt, och beträffande det första alternativet, har det icke undfallit min uppmärksamhet, att Utskottet (på sidan 4 i betänkandet) framställt en icke betydelselös anmärkning just mot lämpligheten af att grunda beräkningen af minimiarrendebeloppet på egendomens taxeringsvärde.

Emellertid — äfven om man skulle vilja anse att Stats-Utskottets

förslag, i den form, det nu föreligger, icke strider mot grundlagen, — så synes det mig å andra sidan, som om de talare, hvilka ifrå för motionens framgång och förordat det slut, hvartill Stats-Utskottet kommit, icke borde motsätta sig en återremiss, emedan Första Kammararen redan återremitterat ärendet, och det är ganska möjligt, att, om Medkammaren nödgas att fatta ett definitivt beslut, utan att frågan undergått ny behandling, följden kan blifva ett rent afslag, hvilket, efter hvad jag kunnat finna, skulle strida mot fleres önskan inom denna Kammare.

Genom återremiss kunde man dessutom, hvad jag anser vara af vigt, få en framställning i ämnet till Kongl. Maj:t närmare affattad i enlighet med grundlagens föreskrift. Jag föreställer mig nemligen, att Riksdagen antingen kunde bestämdt uttala, att den antagit och beslutit vissa förändrade grunder för utarrenderande af kronans egendomar, eller också, om beslutet skall affattas i den obestämda form, Stats-Utskottet föreslagit, hos Kongl. Maj:t begära framläggandet af en författning, som hos Riksdagen kunde undergå pröfning. En dylik författning måste innehålla åtskilligt af rent ekonomisk lagstiftningsnatur, hvilken lagstiftning tillkommer Kongl. Maj:t ensam jemlikt 89 § Regeringsformen, men bestämmandet af sjelfva grunderna för den ifrågavarande egendomsförvaltningen tillhör otvifvelaktigt, enligt 77 § af samma grundlag, Riksdagen allena.

Jag förenar mig således med dem, hvilka yrkat återremiss.

Herr Carl Aron Jönsson: Blott några få ord till Herr Kolmodin i anledning af hans anförande. Han åberopade, att jag omnämnt en halländing, som begärt men icke erhållit 100,000 kronor i afträde för sin arrenderätt; men jag får fästa uppmärksamheten på, att den af mig åberopade arrendatorn ingalunda var vestgöte, utan, ehuru erbjuden ända till öfver 90,000 kronor, likväl icke afstod från den ursprungliga summa han begärt.

Vidare erkände Herr Kolmodin, att jag skulle kunna upprätta reglementen och lemna föreskrifter för kronoegendomars lämpligaste skötsel. Jag tackar på det förbindligaste för detta erkännande, men förvånar mig deröfver, då Herr Kolmodin hyser så stort mistroende till Riksdagen i samma ämne, ty om Riksdagen skulle uppgöra ett dylikt reglemente, så ansåg Herr Kolmodin, att detta ingalunda kunde blifva dugligt, utan säkerligen komme att medföra stor förlust för kronan. Jag å min sida hyser deremot ett sådant förtroende för Herr Kolmodin, att, om han skulle upprätta ett dylikt reglemente, är jag fullt förvissad om, att han nog skulle kunna lemna de bästa föreskrifter om egendomarnes behöriga skötsel, helst han, om jag icke misstager mig, sjelf arrenderar en kronoegendom. Emellertid fortfar jag uti mitt förre yrkaude om återremiss.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med derunder gjorda yrkanden, gaf Herr Talmannen propositioner dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på återremiss, dels ock på afslag; och som propositionen på återremiss besvarades med öfvervägande ja, hade Kammararen

*Ang. sättet för
utarrendering
af Kronans
egendomar.
(Forts.)*

alltså beslutit att, för förnyad behandling, till Utskottet återförvisa ifrågavarande ärende.

§ 2.

Föredrogos och biföllos Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående fyllnadspension åt Postexpeditören i Ljungby, Postmästaren G. W. Adlerstam; och

N:o 36, angående ersättning för sådana af Statskontoret förskottsvis bestridda utgifter, för hvilka statsanslag ej blifvit beviljade.

§ 3.

*Ang. byte af
mark å Lång-
holmen.*

Förekom till behandling Stats-Utskottets utlåtande N:o 41, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående byte mellan Kongl. Maj:t och Kronan, å ena sidan, samt Stockholms stad, å den andra, af mark å Långholmen.

Uti berörda proposition var af Kongl. Maj:t föreslaget, att Riksdagen måtte lemna bifall till ett, i sammanhang med beslutet om uppförande af en ny fängelsebyggnad å Långholmen, mellan kronan och Stockholms stad ifrågasatt byte af jord, hvarigenom, mot afstående af annan å Långholmen belägen, kronan tillhörig mark, skulle åt kronan förvärfvas eganderätt till jordområden, som för Långholmsfångelserna vore oundärliga eller behöfliga; och hade till denna Kongl. Maj:ts framställning Utskottet tillstyrkt bifall, med vilkor att, då utbytet verkställdes, rättighet för all framtid af fritt tillträde till och begagnande af någon del af de Långholmen omgivande vattendrag blefve Kongl. Maj:t och kronan tillförsäkrad.

Rörande denna fråga afgåfvos nu yttranden af

Herr Rubenson: Som Herrarne hört af den nyss upplästa delen af Stats-Utskottets betänkande, har Utskottet icke ansett sig kunna obetingadt tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i förevarande ämne, utan lemnat ett sådant tillstyrkande blott med vilkor. Då jag läser detta vilkor, och ännu mera då jag läser den inledning som föregår detsamma, kan det icke för mig blifva klart, hvad Utskottet dermed egentligen åsyftat. Jag kan nemligen tyda vilkoret på tvänne sätt. Det ena sättet är att i afseende på en del af Långholmens mark, som, i händelse byte kommer till stånd, skulle tillfalla kronan, nemligen den del som stöter till vattnet, kronan vill förbehålla sig, att, om staden derutanför anlägger en strandgata, denna må blifva af den allmänna natur, att staden derigenom icke utestänger kronan från vattnet, utan lemnar henne fritt tillträde till detsamma från nämnda tillbytta del. Mot Utskottets vilkor, så tydt, har jag för min del intet att anmärka, och jag föreställer mig att, då frågan återkommer till stadens myndigheter, de ej heller skola hafva något synnerligt att

mot ett så förstådt vilkor erinra. Men det vill förefalla mig mera sannolikt, att den andra tydningen är den rätta: jag sluter dertill dels af ordalagen i Utskottets förslag till beslut, dels, och detta ännu mera, af sjelfva ingressen. Detta andra sätt att tyda vilkoret är, att när kronan genom bytet kommer ut till vattnet med sin nya mark, så skall staden vara förbunden att ständigt låta kronan ligga invid vattnet och sålunda för all framtid afsäga sig rättigheten att vid vattnet bygga, vare sig en strandgata eller hvad annat som helst. Kronan skulle således förbehålla sig rätt att alltid på detta ställe hafva en sjötomt. Är detta meningen, så kan jag å andra sidan icke föreställa mig ens såsom en aflägsen möjlighet, att staden kan gå in på vilkoret, utan hela bytet blir då säkerligen om intet. Men en sådan utgång af frågan torde dock, minst från statens synpunkt, vara att önska.

Jag skall be att såsom skäl för denna min åsigt, att staden icke gerna kan gå in på vilkoret, tydt i sistnämnda syftning, få anföra hvad som i frågan hittills sig tilldragit hos stadens myndigheter.

Hela denna fråga om byte af mark å Långholmen mellan staden och kronan har uppkommit på det sätt, att statens myndigheter beslutit att en ny fängelsebyggnad skall å Långholmen uppföras och att denna byggnad skall ligga icke på den kronan tillhöriga marken af holmen, utan på en mark, som, då beslutet om fängelsets byggande fattades, tillhörde staden. Till grund för beslutet låg således den förutsättningen, att ett byte skulle ske mellan staden och kronan af mark å Långholmen. Ty om detta byte icke kommer till stånd, så kan det naturligtvis ej blifva något utaf med den nya fängelsebyggnaden. Staden har ej före beslutet om fängelsebyggnadens uppförande blifvit hörd, utan först sedan detta var fattadt och sedan det blifvit bestämdt hvar byggnaden skulle förläggas; först då inleddes från statens sida underhandlingar med staden om markens afstående. Jag tror icke heller att man kan säga, att, då frågan kom till stadens myndigheter, dessa på något sätt begagnat sig af den angifna omständigheten att illojalt uppskörta kronan; ty hvar och en, som på ett opartiskt sätt betraktar saken, måste erkänna, att om bytet för någondera parten medför någon större fördel, denna är icke på stadens, utan hufvudsakligen på statens sida, icke blott därför att, staten genom sitt föregående beslut om fängelsebyggnaden är nästan tvungen att komma i besittning af den mark, som nu tillhör staden, utan äfven därför, att staten genom bytet erhåller betydligt mera mark. än den afstår, och bättre passande att bebyggas än den afträdda delen.

Som jag sagt, jag tror att stadens myndigheter gått kronan betydligt till mötes vid uppgörandet af bytesvilkoren, ehuru jag dermed icke vill hafva sagt, att icke staden äfven af bytet skulle komma att draga fördel, ty i motsatt fall hade stadens myndigheter icke ens egt rätt att ingå på vilkoren. Men hvilka äro dessa fördelar? För att besvara den frågan, ber jag att i korthet få omtala hvad de stadens myndigheter yttrat, hvilka haft frågan till behandling.

Den af dessa myndigheter, som först hade frågan under behandling, var stadens drätselnämnd, med hvilken Fångvårdsstyrelsen till

*Ang. byte af
mark å Långholmen.
(Forts.)*

Ang. bytte af
mark å Lång-
holmen.
(Forts.)

cu början inledda underhandlingar om ifrågavarande bytte af mark. Sedan öfverenskommelse träffats mellan drätselnämnden och Fångvårdsstyrelsen, ingick den sistnämnda med underdånig framställning i ämnet till Kongl. Maj:t som i anledning deraf infordrade stadsfullmäktiges utlåtande. Dessa hörde i sin ordning drätselnämnden, hvilken, i öfverensstämmelse med hvad den förut aftalade med Fångvårdsstyrelsen, inför stadsfullmäktige tillstyrkte antagande af den gjorda framställningen. De ordalag, i hvilka detta tillstyrkande skedde, böra noga beaktas, enär de beröra det vilkor, Stats-Utskottet här uppställt. Nämnden yttrade: "att den för sin del anser det i fråga ställda jordutbytet vara till fördel för staden, som derigenom mot afstående af för densamma icke behöflig, till det mesta bergbunden mark, erhåller af Kongl. Maj:t och kronan aman mark, hvilken, om än till omfånget något mindre, kan för staden blifva till *mer nytta för åstadkommande af ändamålsenliga kommunikationsleder samt reglering i öfrigt å Långholmen.*" Deraf ser man, att hufvudskälet var, att staden genom den föreslagna åtgärden skulle komma i bättre tillfälle att åstadkomma ändamålsenliga kommunikationsleder och reglering i öfrigt af Långholmen. Ärendet öfverlemnades sedermera till den myndighet, som närmast bereder frågorna innan desamma föredragas hos stadsfullmäktige, nemligen stadsfullmäktiges berednings-utskott, och detta yttrade sig i samma anda som drätselnämnden. Det sade: "Staden vinner genom bytet de viktiga fördelar, att all dess mark på ifrågavarande del af Långholmen kommer i ett sammanhang, samt att tillräckligt breda strandplatser erhållas såväl invid Pälundet och Långholmsviken som på andra sidan om kronans mark å holmens yttre sida invid Mälaren." Således se vi, att äfven der lades vikt uppå att det jordområde, staden vid bytet skulle få, blefve sådant, att den reglering af Långholmen man tänkt sig, kunde åstadkommas. Om nu det af Stats-Utskottet uppställda vilkoret antages och tolkas så, som jag sist anført, hvilket tolkningssätt, om man håller sig till ordalagen, tyckes vara det riktiga, så måste deraf blifva den följd, att den strandgata, som man tänkt sig framdragen utined Långholmen, skulle på det ställe, der kronans mark går intill vattnet, blifva afbruten, utan möjlighet för staden att sammanbinda de dertill stötande delarne af samma gata. Men nu är det just en sådan reglering af Långholmen, som från stadens synpunkt varit bestämmande vid frågans afgörande. Tron I då verkligen, mine Herrar, att stadens myndigheter under sådana omständigheter skulle vilja gå in på ett dylikt vilkor, som det här föreslagna? Jag åtminstone tror det icke. Hvad blir emellertid följderna, om staden skulle afslå det ifrågasatta jordutbytet, hvem skulle derpå blifva den mest lidande? Utan tvifvel staten. Icke allenast därför att den uppgjorda planen till den nya fängelsebyggnaden måste göras om och frågan härom således uppskjutas på obestämd tid, utan äfven därför att en del andra omständigheter förefinnas, hvilka staden, om den velat handla illojalt, kunde hafva vid ärendets behandling tillgodogjort sig. Så är t. ex. en del af det dyrbara kronohäktet uppfördt på den mark, som tillhör staden, nemligen på det område, som tillhör f. d. tullinspektorsbostället, och staden har icke gifvit sitt tillstånd till detsammes be-

byggande för statens räkning. Vidare finnas å stadens till utbyte ifrågasatta mark åtskilliga lägenheter, som för kronan äro behöfliga, derför att der finnas byggnader, som kunna vara fängelset till nytta, såsom till boställen eller för andra ändamål. Slutligen förekommer jemväl den omständigheten, att man från kronans sida, i följd af föregående öfverenskommelser, ansett så klart att det föreslagna bytet af mark skulle komma till stånd, att man redan å stadens mark börjat med en del sprängnings- och planeringsarbeten för det nya fängelsets uppförande.

Jag tror icke att det under sådana förhållanden vore rätt försigtigt att uppställa ett vilkor, som skulle omöjliggöra hela saken, hvadan jag för min del yrkar, att, med afslag å Utskottets hemställan, den af Kongl. Maj:t i ämnet gjorda framställning måtte oförändrad bifallas.

Herr C. A. Larsson: Jag ber Herrarne att icke låta skrämman sig af hvad den siste talaren yttrat i detta ämne. Här är nemligen ingen fara för att staden genom det ifrågavarande bytet skulle komma att göra någon förlust; snarare tror jag då att denna affär skulle lända staden till fördel och derföre anser jag det skulle vara underligt, om öfrige vederbörande vore af samma åsigt som den siste talaren. Vi böra komma ihåg, att stadens mark, som skulle bytas bort, visserligen till yttnehållet är mycket stor, men att den består af ett kalt berg, som skulle sättas till hundra grader i jämförelse med den af kronan aflättna mark, som består af god jord och är särdeles passande för anläggning af hvarjehanda etablissemang. Skulle det väl vara tänkbart att hela bytet för ett sådant litet vilkor skulle kunna göras om intet?

Hvad åter beträffar samme talareshänvärdning, att staden, om detta byte går om intet, skulle kunna skörta upp staten, så kunde möjligen ett sådant antagande hafva skäl för sig, derest det icke finnes en lag, hvarigenom staten är berättigad att expropria erforderlig mark för de byggnadsföretag den ämnar verkställa. Jag tror ock att det icke skulle blifva särdeles dyrt för staten att expropria den ifrågavarande bergplatsen, som icke lemna staden den minsta afkastning.

Hvad sjelfva saken beträffar, ber jag få fästa Kammarrens uppmärksamhet derpå, att den karta, som ligger till grund för bytet, upptager en ganska bred strandgata rundt omkring hela holmen. Förmodligen skulle nu, derest bytet komme till stånd utan det af Utskottet dervid fästade vilkor, fängelset icke ega rättighet att vid sjöstranden anställa tvätt och byk eller annat dylikt, utan att på förhand begära stadens lof dertill. Kan det väl vara klokt för staten att underkasta sig något sådant. Billigheten tyckes väl fordra att kronan finge rättighet att vid stranden uppbygga en klappbrygga. Här är icke meningen att taga bort hela rättigheten till begagnandet af sjöstranden, utan att det skulle bero på framtida öfverenskommelse mellan kronan och staden, huru härmed skulle förfaras. Visar det sig då att staden motsätter sig att gå statens önskningsar i detta fall till mötes, så kan ju staten begagna sig af expropriationslagen, och staden kommer nog då att draga det kortaste strået. Samma tanke-

*Ang. byte af
mark å Lång-
holmen.
(Forts.)*

Ang. byte af
mark n Lång-
holmen.
(Forts.)

gång har äfven ledt Utskottet, då det yttrat: »Stats-Utskottet, som till behandling förehåft detta ärende och dervid tagit kännedom af de detsamma rörande handlingar, har ej funnit vidare att mot Kongl. Maj:ts förslag crinra, än att, derest en ifrågasatt väganläggning från f. d. tullhustomten uteliter Långholmens norra strand kommer till verkställighet, kronans lägenheter blifva på alla sidor afstängda från de Långholmen omgifvande vatten, hvadan och då det torde vara nödigt att tillse, det tillträde till sjön åtminstone å någon sida fängelset beredes. Utskottet funnit sig böra hemställa» o. s. v.

Härpå gör Utskottet till Kongl. Maj:ts förslag det lilla tillägg, att kronan måtte »tillförsäkras rättighet för all framtid af fritt tillträde till och begagnande af någon del af de Långholmen omgifvande vattendrag». Hur man nu kan göra så stor affär af detta lilla förbehåll, kan jag för min del icke förstå. Härmed måtte vara ett annat syfte, nemligen att, sedan man väl en gång lyckats förskaffa sig eganderätt till hela denna strandgata, efter bästa förmåga skörta upp staten, om den skulle nödgas begagna sig af vattendraget i närheten. Det är icke någon småsak, hvad utgifterna för ett stort fängelse beträffar, att ega rättighet att begagna sig af vattnet i dess närhet mot att, som man säger, nödgas gå öfver än efter vatten.

Jag heinställer derföre till den siste talaren, om han icke på stadens Stockholms vägnar skulle vilja tillåta, att det i Utskottets kläm intagna lilla villkor godkännes. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Carleson: Det må vara onekligt, att ifrågavarande byte skulle medföra fördelar för Stockholms stad, men, enligt min tanke, äro dessa fördelar sådana som äfven komma staten, såsom egare af dessa till utbyte nu i frågasatta tomter, till godo. Fördelen för Stockholms stad af det frågställda bytet består nemligen hufvudsakligast deruti, att staden kommer tillfälle att anlägga en allmän väg mellan kronans och andras tomter samt vattendragen omkring Långholmen. Stockholms stad kan ganska väl undvara den fördel, som genom bytet skulle beredas staden, ty anläggningen af denna väg är både åt Mälaren och Pålundet ytterst kostsam, hvadan det ock är troligt, att nämnda väganläggning ännu på en lång tid icke kommer till stånd, åtminstone på Långholmens norra sida. I allt fall kan icke denna anläggning göras så att kronans tomt utestänges från förbindelsen med vattnet, emedan den allmänna gata, som åtskiljde kronans tomt och vattnet, vore i sjelfva verket en föreningslänk dem emellan. För kronan är det deremot alldeles absolut nödvändigt att förskaffa sig större eller mindre del af ifrågavarande tomt, emedan en del af statens byggnader redan blifvit uppförda på kronan icke tillhörig mark, och ett nytt häkte för statens räkning börjat byggas på stadens mark.

Den enklaste utvägen härvid hade visserligen varit att för statens räkning expropriera nödiga byggnadstomter; men Kongl. Maj:ten har ansett, att det skulle vara i statens intresse att expropriationskostnaden besparades derigenom att ett egobyte med staden egde rum, då det kunde ske utan skada för staten. Det nu ifrågasatta egobytet vore fördelaktigt för kronan icke blott ur nyssnämnda synpunkt

utan ock derfor, att derigenom betydligt större och bättre byggnadsplats skulle förvärfvas mot afträdadet af ett sankt ängsstycke, som är ungefärligen så stort, som torgplatsen här utanför, men af beskaffenhet, att den vid undersökning befunnits till byggnadsplats för statens behof otjenligt. Marken är sådan, att den ena pålen ofvanpå den andra der kan nedslås, utan att man når fast botten. Denna mark skulle till äfventyrs vid en uppskattning för laga skifte kunna åsättas första graden, men för det ändamål kronan behöfver den är den alldeles oduglig, hvaremot den bergbundna mark, kronan skulle byta sig till, är för nämnda ändamål fullt användbar.

Det byte, hvarom här är fråga, skulle således medföra fördelar, för staden sådana, att staden kan undvara dem, men för staten af beskaffenhet, att han icke kan vara den förutan, med mindre han underkastar sig kostnader, som genom bytet skulle besparas. Det synes mig för den skull vara i statens intresse, att icke några hinder läggas i vägen för det nu genom underhandlingar med vederbörande beredda egobytets fullbordan; men lätt skulle kunna inträffa, att Stockholms stadsfullmäktige finna det nya vilkoret så besynnerligt och så obegripligt, att de af farhåga att annan mening, än orden synas dem innebära, kan i vilkoret inläggas, låta bytesförslaget förfalla, och att vid sådant förhållande en expropriation af den för fängelsebyggnaden nödiga marken måste ske. hvarigenom staten ådrages utgifter, hvilkas belopp jag visserligen icke nu kan uppgifva, men hvilka icke få antagas blifva obetydliga och hvilka undvikits, om man utan vidare invändningar och anledningar för staden att draga sig tillbaka, låte bytet komma till stånd.

Herr Lundström: Efter det yttrande som från stadsrådsbanken afgifvits, kan jag fatta mig mycket kort. Jag kunde inskränka mig till att instämma med Herr Rubenson på de skäl han anfört, men jag vill till dem lägga ännu ett, som han icke berört. Det af Utskottet uppställda vilkoret innehåller, att staten skulle tillförsäkras rättighet för all framtid af fritt tillträde till och begagnande af en del af de Långholmen omgifvande vattendrag. Dessa ordalag äro, efter mitt förmenande, så stiliserade, att de möjligen skulle kunna tydas derhän, att kronan skulle vara befriad från de hamnungälder, kaj- och broafgifter, som Stockholms stad har rätt att uppbära för alla de varor, som inom dess territorium lossas. Så vidt jag vet, är icke ens staden sjelf för de varor staden importerar befriad från erläggande af dessa afgifter, ej heller någon annan; och ehuru framställningar flera gånger blifvit hos vederbörande gjorda derom, att t. ex. större fabriksanläggningar belägna inom Stockholms område men aflägsset från dess egentliga hamnar, dem man trott, att staden skulle vilja gynna, skulle varda från dylika afgifter befriade, hafva dock dessa framställningar alltid konsekvent afslagits — en omständighet, som, efter hvad jag tror, skulle göra det ännu omöjligare för Stockholms stadsfullmäktige att ingå på det här föreslagna vilkoret. Jag skulle gerna vilja hemställa till de Herrar, som nu talat för bifall till Utskottets förslag, huruvida de verkligen kunna tro, att ett vilkor om rättighet för staten till fritt tillträde till vattnet, är nödvändigt! Hvar och en åtmin-

*Ang. byte af
mark å Långholmen.
(Forts.)*

*Ang. byte af
mark å Lång-
holmen.
(Forts.)*

stone, som har någon kännedom om de betydliga summor, Stockholms kommun årligen uppoffrar för reglering af strandplatser och åstadkommande af kommunikationsleder utmed stränderna, på det att rörelsen der må kunna framgå och tillväxa, skall inse, att staden icke skulle vilja förräna staten mer än alla andra att begagna sig af en sådan bekvämlighet. För min del kan jag omöjligt förstå, huru staden skulle kunna ens komma på den tanken att försöka för kronan afstänga tillträdet till vattnet.

Jag ber på grund af hvad jag anfört få, med afslag å Utskottets betänkande, tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition oförändrad.

Herr C. A. Larsson: Den siste talaren har gifvit ett nytt uppslag i frågan, då han bland de följder, som af det Kongl. förslaget kunde härfluta, nämnt äfven den olägenheten, att staden kunde komma att fordra bro- och hannaavgift af kronan för mark, som kronan för närvarande själf eger. Staden skulle härigenom komma i tillfälle att preja staten på ett nytt sätt, hvarpå man icke tänkt i Utskottet, och detta utgör ett nytt skäl att förbehålla kronan en del af stranden. Då man ser, att det rundt omkring denna holme finnes en så betydlig strandremsa, så förefaller det besynnerligt, att staden icke vill tillåta kronan att få någon del deraf för fängelsets ekonomiska behof, och det ser derföre ut som om staden ville komma åt kronan på något understucket sätt. Då Herr Justitie-statsministern meddelat, att den bortbytta jorden är af första graden och, efter hvad jag förut upplyst, den tillbytta jorden innehar jemförelsevis 100 grader, så ingifver detta förhållande lätteligen den föreställningen, att staden gör vinst på statens bekostnad, och då hemställer jag, huruvida det icke är lämpligt, att Riksdagen i sitt bifall till det föreslagna utbytet inrycker detta lilla förbehåll. Herrarne böra komma ihåg att, såsom det nu visar sig på kartan, endast en liten kil af denna strandremsa innehafves af kronan, som der uppbyggt ekonomihus. Skulle det nu vara en så svår molest för staden att på en så lång strand medgifva kronan rätt till någon del? Nej, det måste vara en annan orsak, som gör Herrar stadsrepresentanter obenägna för att bevilja denna lilla förmån.

Det förundrar mig, att regeringen icke i sin proposition själf gjort ett sådant förbehåll, hvarom här är fråga, och att, då så icke skett, Herr Justitie-statsministern nu icke funnit sig föranlåten att förena sig med Utskottet i detta fall. Den hufvudsakliga olägenheten för staten skulle vara att genom den tomt, hvarpå fängelset är anlagdt, finnes en väg, som tillhör staden, men jag tror att densamma kan, utan alltför stora kostnader, exproprieras. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Philipsson: Då af Kammarens ledamöter endast två stockholmsrepresentanter fört diskussionen med den ärade ledamoten af Stats-Utskottet, så vill jag, som icke kan misstänkas för att hafva något specielt stockholmsintresse till synpunkt, be att få uttala mitt omdöme i föreliggande ärende. Jag betraktar härvid saken från

samma synpunkt, som man i allmänhet ser en fråga, som rörer utbyte af jord. Det är väl klart att, der ett sådant utbyte förekommer, båda parterna, i större eller mindre mån, få deraf fördel, och i annat fall inlåta de sig väl icke deri. Från statsrådsbänken har emellertid tydligt och klart framhållits, att staten har större behof att komma i besittning af den ifrågavarande jorden än staden af den, som skulle tilldelas densamma i ersättning, och jag tror derföre, att det icke är skäl att ställa upp något vilkor, hvarigenom en så vigtig och betydelsefull affär för staten möjligen kan förhindras, i synnerhet som jag icke ser någon fara för staten, i fall Riksdagen låter det af Utskottet föreslagna tilläggsvilkoret bortfalla. I fråga om att tillförsäkra kronan "rättighet för all framtid af fritt tillträde till de Långholmen omgifvande vattendrag", vill jag anmärka, att i hvarje stad, fritt tillträde till vattnet invid en strandgata eger rum; och vidkommande förslaget att kronan måtte tillförsäkras "rättighet för all framtid af fritt begagnande af någon del af de Långholmen omgifvande vattendrag", så är detta en sak, som i hvarje händelse framdeles kan förekomma till pröfning. Om nemligen fråga uppstår om anläggande af en strandgata, så är Stockholms stad, enligt gällande byggnadsstadga för rikets städer, pligtig att underställa frågan Kongl. Maj:ts pröfning, och då blir Kongl. Maj:t ju i tillfälle att tillse, att kronan får för något särskildt ändamål disponera någon del af vattendraget. I alla händelser torde, innan en sådan fråga uppstår, det komma att dröja en eller annan mansålder, kanske flera, ty anläggningen af strandgatan är en stor affär.

Med anledning af hvad en stockholmsrepresentant nyss yttrat rörande bro- och kajavgifter, har utskottsledamoten fäst uppmärksamhet på ett förhållande, som Stats-Utskottet icke skulle hafva tagit i betraktande, och hvilket förhållande, enligt utskottsledamotens förmenande, skulle vara ett ytterligare skäl för vidhållande af det föreslagna tilläggsvilkoret, men detta förhållande har icke något med saken att göra. Med tillträdet till de Långholmen omgifvande vattendrag står den anmärkta afgiftsfrågan ej i sammanhang. Dessa afgifter uppbäras ju för tillträde från vattnet till bro, kaj eller gata. I alla händelser, så är i allmänhet numera tillträdet till broar och kajer fritt för kronans fartyg och varor, men, om så icke ännu skulle vara förhållandet här i Stockholm, får jag fästa uppmärksamheten derå, att bro- och kajavgifters bestämmande och vilkoren för dessa afgifters uppbärande, enligt nu gällande författningar, utgöra föremål för Kongl. Maj:ts pröfning i administrativ väg, och Kongl. Maj:t lär väl dervid icke underlåta att i hvarje särskildt fall tillse hvad kronans rätt vidkommer. Hvad särskildt beträffar Göteborg vet jag, att kronan är der befriad från bro- och kajavgifter för såväl fartyg som varor.

Då inom Första Kammarén, efter hvad jag erfarit, Kongl. Maj:ts proposition blifvit bifallen utan det af Utskottet föreslagna tillägg, får jag yrka bifall till den Kongl. propositionen i oförändradt skick.

Herr C. Ifvarsson: Det är egendomligt att se huru frågor,

Ang. byte af
mark å Långholmen.
(Forts.)

Ang. hyle af
mark å Lång-
holmén.
(Forts.)

som i sjelfva verket äro små, ibland kunna blifva stora i den mån de behandlas. Så synes förhållandet vara med den föreliggande frågan. Då frågan förevar i Utskottet, ansåg jag densamma vara af ganska ringa betydelse i politiskt hänseende. I ekonomiskt afseende kan man se denna fråga från två sidor: från statens och stadens sida. Betraktad från statens sida, kan frågan vara af ganska stor vikt, men så icke från stadens sida. Jag kan icke föreställa mig, att staden kan behöfva tillträde till allt det vatten, som omgifver Långholmen, och att det icke, utan olägenhet för staden, kan så ordnas, att för statens räkning en del af vattendraget finge begagnas. Det har därför förefallit mig ganska besynnerligt, att man sökt med så stor ifver förfakta, att staten icke skulle få det ringaste tillträde till vattnet omkring Långholmen.

Jag sade nyss, att ett sådant tillträde är för staten af synnerligt stor vikt. Detta har Utskottet ådagalagt, så har äfven Herr C. A. Larsson gjort, och en hvar, som tänker på saken, måste erkänna, att det för fångvården och fängelset är af stor vikt att ega tillträde till vattendraget omkring Långholmen. Hvad skada kan nu staden hafva deraf? Hvarföre skulle icke staten kunna få begagna en del af vattnet, utan hinder från staden? En talare från stockholmsbänken har yttrat, att det verkligen kunde antagas, att staten för en framtid kunde komma att få erlægga afgift för plats invid vattendraget. Måhända ligger någon beräkning härunder och, om så är, torde det vara ännu mera skäl för att antaga det af Utskottet föreslagna tilläggsvilkor. Härtill kommer ett annat skäl, som Herr C. A. Larsson äfven anfört, det nemligen, att staden utan tvifvel gör en vinst på bytet. Jag vill visst icke påstå att, derigenom att staten lemnar jord af bättre beskaffenhet, men erhåller i stället mindre bördig jord, utbytet är till skada för staten, ty staten har stort behof af marken till byggnadstomt. Jag tror likväl att, om det skulle irågasättas att för statens räkning expropriera den jord, som erfordras för det allmänna, och en expropriationsnämnd tillsattes för uppskattning af jorden, staten i hvarje fall skulle komma att få kostnaderna betäckta vid försäljning af den bördiga jorden. Jag kan således icke annat än anse det vara mindre välbetänkt att bifalla den Kongl. propositionen i oförändradt skick än att bifalla densamma med det tillägg Utskottet föreslagit.

Herr C. A. Larsson har förebrätt regeringen, att hon icke tänkt sig för och gjort samma förbehåll, som Utskottet nu förordat. Jag vill icke förebrå regeringen något i den vägen, ty hvar och en vet väl det omöjliga för en regering att tänka sig alla de små omständigheter, som kunna stå i sammanhang med en sak. Deremot anser jag det egendomligt, att det hålles så strängt på det Kongl. förslaget, sedan man kommit att tänka på den nu berörda omständigheten; det synes mig småaktigt, eller, med andra ord sagdt, att vilja göra frågan större än den verkliga är.

För min del yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern Carleson: En talare.

som nyss hade ordet, gjorde den anmärkning, att det förundrade honom, att regeringen icke vid ifrågasättande af bytet dragit försorg om intagandet af bestämmelser i det syfte Utskottet föreslagit. Med anledning häraf anser jag mig böra erinra, att i detta afseende något förbiseende icke ligger regeringen till last. Den tomt, som af staten skulle bytas bort, ligger på södra sidan af Långholmen och utskjuter på två ställen med några fot i det grunda Pålsundet. Mot afståendet af denna tomt vinnes deremot på norra sidan ett nytt område, utskjutande i Mälaren med minst lika många kvadratalnars vattenrymd, som på andra sidan förloras kvadratfot. På detta sätt erhåller kronan ingalunda mindre fritt tillträde till vattnet än den nu har, och det möter redan för närvarande ej hinder för staden att genom anläggande af en strandgata på södra sidan utestänga kronans tomt från vattnet, om man eljest kan kalla det för utestängning att anlägga en gata eller en för alla öppen väg efter stranden. Det fordrar dessutom vida större kostnad att anlägga väg på norra sidan än på den södra, och jag föreställer mig, att anläggandet af den väg, hvarigenom man förmenar, att kronan skulle utestängas från vattnet, icke kan åstadkommas utan utfyllning i Mälaren, hvilken åter icke lär kunna ske utan Kongl. Maj:ts bifall. Efter min förmening skulle genom det ifrågasatta utbytet beredas kronans tomt lättare och friare tillträde till vattnet än eljest kunde för framtiden med säkerhet påräknas.

Ang. bytte af
mark å Långholmen.
(Forts.)

Herr Rubenson: Herr Talman, mine Herrar! Herr Carl Anders Larssons anförande var, såsom vanligt, en så tacksam jordmån, att derifrån kunna hemtas vida större skördar, än på den äng, hvarom han talat. Jag skall dock icke deraf låta förleda mig att komma allt för djupt in på en kritik af hans yttrande, utan inskränker mig till att beröra vissa punkter af detsamma.

Han yttrade att, om staten afhänder sig den tomt, som staten nu eger vid vattnet, så bör staten förbehålla sig att fortfarande få tillträde till vattnet, men detta påstående är ett uppenbart misstag. Den enda del af kronans tomt, som efter bytet skulle ligga vid vattnet, tillhör nu *staden* och icke *staten*, ty på norra sidan kommer den af fängelset nu disponerade marken intill vattnet blott på ett enda ställe, som är så bergbundet, att det är svårt att der komma ned till vattnet, och dessutom leder ingen väg dit. Vidare är förhållandet, att denna mark icke är kronans, utan att marken, hvilken är *ofri*, eges af staden. Den enda punkt, der staten har full eganderätt till tomt invid vatten är, såsom Hans Exellens Justitie-statsministern redan upplyst, vid det smala Pålsundet, som der är mycket grundt. Om det nu föreslagna utbytet kommer till stånd, erhåller åter staten strand på ett icke obetydligt stycke af holmens yttre sida. Så länge staden icke vidtager några åtgärder för en strandgatas anläggande, ligger då statens tomt vid vatten, utan att kunna derifrån stängas; det är blott när staden i en långt aflägsen framtid, kanske om femtio eller hundra år, kommer att bygga den omtalade strandgatan, som den omtalade svårigheten för staten att komma till vattnet kan i frågasättas skola uppstå. Men deraf följer icke att kronan eller den myndighet, som administrerar

Ang. byte af
mark å Lång-
holmén
(Forts.)

fängelset, verkligen icke skulle för fängelsets räkning kunna der erhålla fritt tillträde till vattnet. Om strandgatan ligger längs efter stranden, så, långt ifrån att hindra tillträde till vattnet, såsom man fruktar, kommer den att befordra detsamma. Men man vill icke från stadens sida — detta vill jag erinra mot Herr Carl Ifvarsson — att kronan på denna punkt skall få *uteslutande* rätt till begagnande af vattnet utmed tomten, utan att derjemte *alla andra*, som vilja begagna sig af den ifrågasatta strandgatan, skola dertill hafva fritt tillträde.

Herr Carl Anders Larsson har sagt, att vi icke kunna behöfva vara generade af om staden vägrar gå in på egoutbytet, ty i sådant fall kunna vi ju expropriera den mark, som för krouans behof är erforderlig. Ja väl, expropriation kan ske; det medger jag. Men dels är det aldeles ej troligt, att den blir så billig, som han inbillat sig, dels är det för mig aldeles klart, att genom expropriation kommer staten alls icke till det ändamål, man med vilkoret åsyftar, ty huru skall man med en expropriation komma derhän, att statens tomt kommer att för all framtid ligga vid vatten? Vattnet tillhör staden, som i denna sin rätt icke af någon rubbas eller genom expropriation af den innanför belägna marken hindras att der göra de utfyllningar, staden kan finna ändamålsenliga. Den gubben gick således icke, för att begagna ett af Herr Carl Anders Larssons uttryck.

Herr Carl Anders Larsson har äfven talat om hundratusentals riksdaler, som Stockholms stad skulle vinna på det föreslagna utbytet. Det är redan fullt klart och tydligt ådagalagdt från statsrådsbanken, att den mark, kronan för närvarande eger och som skulle utbytas, är en ytterst sank ängslapp. Jag vill derföre icke yttra något vidare om detta Herr Carl Anders Larssons påstående, ty jag tror att det är endast en reminiscens från det föregående betänkandet, som icke har något sammanhang med denna fråga. I alla händelser är det ju gifvet, att i en stad är mark, tjenlig till bebyggande, i längden mera värd än sådan, som dertill icke kan användas.

Jag skall bedja att få påpeka äfven ett annat förhållande. Stats-Utskottet synes hafva trott sig förstå saken bättre än Fångvårdsstyrelsen. Om det vore viktigt för fängelset att hafva tillgång till stranden, så hade det väl varit Fångvårdsstyrelsens ovilkorliga pligt att i detta afseende hafva öppna ögon och på allt sätt se fängelset till godo. Då Fångvårdsstyrelsen icke satt i fråga ett sådant förbehåll, så föreställer jag mig, att hvad Stats-Utskottet anfört icke är grundadt i något verkligt behof från fängelsets sida.

Slutligen ber jag att få upplysa Herr Carl Anders Larsson om, att Stockholms stadsfullmäktige icke alls äro så illstiga och illfundiga eller i sina beslut hafva sådana baktankar, som Herr Carl Anders Larsson velat påstå.

Vid besvarande af hvad Herr Carl Ifvarsson yttrade, vill jag tillägga, att, vid bedömande af fördelarne å ena och andra sidan, ej blott arealen af stadens mark och dennas beskaffenhet böra tagas i betraktande, utan man bör äfven ihågkomma, att på en del af den till utbyte föreslagna mark, som tillhör staden, redan äro uppförda åtskilliga byggnader, som för fängelset äro synnerligen viktiga. Detta

är en onständighet, som vid frågans afgörande bör komma under öfvervägande.

På de skäl jag nu anfört, får jag fortfarande yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å Utskottets förslag.

Herr Lundström: Då jag sista gången begärde ordet, var det endast för att lemna Herr Philipsson några upplysningar. Han sade nemligen att Kongl. Maj:t befriat kronan från hamnafgifter i Göteborg. Jag vill nämna, att jag tror att detta undantag blifvit gjordt endast för vissa särskilda fall och att det icke är utsträckt till all import för kronans räkning, och jag tror mig hafva sett detta förhållande så relateradt i någon tidning. Så vida icke förändring helt nyligen skett, så betalar kronan hamnumgälder i Stockholm för allt som den dit importerar, och storleken af dessa afgifter bestämes genom en för staden upprättad hamntaxa, som blifvit af Kongl. Maj:t fastställd. Jag vill icke yttra mig om huruvida Kongl. Maj:t, då ny hamntaxa skall fastställas, dervid möjligen gör några undantag för kronans import, men jag betvivlar att så sker, så länge Stockholms stad ensam är skyldig vidmakthålla alla sina hamnar och kajbyggnader, åtminstone icke utan att någon ersättning till staden därför beviljas. Det var endast dessa upplysningar jag nu ville lemna, och då nu så många skäl för bifall till Kongl. Maj:ts förslag blifvit anförda, vill jag ej längre uppehålla diskussionen utan endast fortfarande yrka bifall till detsamma.

Herr O. B. Olsson: Utskottet har trott att det för fängelset skulle vara alldeles nödvändigt att hafva tillträde till vattnet, och då man vet den massa linne som der behöfver rengöras, så har man ansett att der skulle behöfva utläggas en tvättbrygga i sjön med öfverbyggnad. En föregående talare har sagt, att der skulle anläggas en strandgata och att fängelset då skulle erhålla lika lätt tillträde till vattnet som förut, men för att denna väg kallas strandgata, är det icke sagdt att den på alla ställen stöter till vatten, utan det kan ligga mark emellan, och om denna mark tillhör Stockholms stad, skulle fängelset kunna förnekas tillträde till vattnet öfver mark som icke af detsamma disponerades.

En annan talare på stockholmsbänken har sagt, att man icke skulle få exproprieras sig till mark som ligger vid vatten, och att den gubben icke skulle gå, men jag tror att den gubben kommer att gå, ty man eger rätt att exproprieras mark för att skaffa sig väg till vatten. Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr C. A. Larsson: Jag tycker att den ärade stockholmsrepresentanten gjort orätt uti att vara ond på mig, som ju satt honom i tillfälle att i denna lilla fråga vara behaglig för sina kommitenter. För min del kan jag icke räkna på att blifva det för mina. Ty efter all sannolikhet torde väl under denna häftiga diskussion hafva visat sig, att större fördelar stått på spel än man kunnat ana; i annat fall hade väl icke den nämnde stockholmsrepresentanten varit

*Ang. byte af
mark i Lång-
holmén.
(Forts.)*

Ang. byte af
mark å Län-
holmen.
(Forts.)

så häftig. Vore det sant, såsom vissa höga Herrar yttrat, att man genom ett byte finge mera vatten omkring fångelset, så skulle jag vara en åsna, om jag ville disputeras om saken, ty det vore då en fördel för fångelset att vinna denna rättighet. En annan talare, hvilken känner till förhållandena, har upplyst, att det skulle vara endast 50 till 100 år, som kronan skulle hafva denna rätt. Jag undrar det, jag. Ty staden kan falla på den idén att anlägga en strandgata, och fångelset finge då på den vidsträckta omgifningen *icke* tillträde till något vatten. Jag ber Herrarne icke blifva förbluffade af det ovet, jag fått utaf Herr Rubenson.

Jag medger att Herr Carl Ivarsson haft rätt uti det yttrandet, att de anmärkningar som gjorts drabba icke Regeringen utan Fångvårdsstyrelsen, som hade bort fästa uppmärksamheten härfpå. Men Herrarne må icke tro, att man på afdelningen tagit detta ur luften. Man skickade bud på fångelsedirektören och den ingenjör, som uppgjort kartan, och desse ansåge det behöfligt att man vid fångelset hade tillgång till vatten; men de ansågo tillika, att, om det blefve en strandgata, detta icke skulle utgöra hinder för fångelset att komma till vattnet. Jag hemställer dock, huruvida man kan anse troligt, att staden skulle tillåta fångelset att lägga en klappbrygga vid stranden. Jag tror det ej. Men så länge staten eger jorden, eger den ock vattnet deromkring: ty staten eger väl härvidlag icke sämre rätt än den enskilde.

Jag yrkar fortfarande, att åtminstone denna Kammarer, utan ai-seende å det beslut Första Kammarer i frågan fattat, måtte bifalla det föreslagna tillägget.

Chefen för Kongl. Civil-departementet Herr Statsrådet Bergström: Under öfverläggningen hafva emellan tvänne talare yppat sig olika meningar i fråga derom, huruvida kronans varor äro fria från hamnafgifter. För så vidt klarhet i denna fråga kan bestämma eu eller annan utaf Kammarerens ledamöter till att rösta på ena eller andra sättet, anser jag mig böra upplysa om att enligt ett Kongl. bref af den 4 Februari 1870, som stadgar en förenklad uppställning af hamntaxor m. m., "äro kronans fartyg och varor, dessa senare, ehvad de föras å kronans eller enskildes fartyg, alltid fria från hamnafgifter," och numera finnes i Sverige icke någon hamntaxa, som icke blifvit ånyo faststald; ty länen i riket äro indelade i cyklar af 5 hamnar, och för hvarje hamn, som ligger inom ett sådant område, faststalles en ny taxa för hvart femte år. Jag tror sålunda icke, att det numera förekommer, att hamnafgifter betalas för kronans varor.

Den skriftliga uppfattningen af detta mitt yttrande kommer ej att af mig justeras.

Härmed var öfverläggningen slutad. Herr Talmannen upptog de meningar, som derunder förekommit, och gaf enligt dem propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, som ock på yrkandet att, med afslag å nämnda hemställan, för så vidt den skilde sig från Kongl. Maj:ts förslag i ännu, samma förslag måtte

oförändradt bifallas. Den senare af dessa propositioner förklarade Herr Talmannen sig anse hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad; men då votering begärdes, blef, i anledning deraf, och med upptagande af bifall till Utskottets hemställan såsom ja-proposition, nu uppsatt justerad och anslagen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Ang. byte af mark å Länsholmen.
(Forts.)

Den, som bifaller i oförändradt skick hvad Stats-Utskottet hemställt i utlåtandet N:o 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, för så vidt den skiljer sig från Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, bifallit samma proposition oförändrad.

Omröstningen, i grundlagsenlig ordning företagen, visatte 58 ja mot 48 nej; och hade alltså Utskottets hemställan bifallits.

§ 4.

Skedde föredragning af Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående af-söndring af jord från indragna fänriksbostället Snopptorp N:o 1 i Jäders socken af Södermanland; och

N:o 43, i anledning af väckt förslag om afgifvande vid hvarje riksdags början af summariska redogörelser för de under Kongl. Armé-förvaltningen ställda kassors och fonders förvaltning;

och blefvo dessa utlåtanden af Kammaren bifallna.

§ 5.

Föredrogs Stats-Utskottets utlåtande N:o 44, i anledning af väckt förslag angående medgifvande af skatteköpsrätt till sådana kronohemman, som blifvit från kungsgård eller annan kronaus egendom lagligen afskilda.

Ang. skatteköpsrätt till vissa kronohemman.

Genom detta utlåtande hade Utskottet besvarat Herr *Jonas Anderssons* i Häckenäs motion, N:o 60, i hvilken föreslagits, att Riksdagen måtte förklara sig medgifva, att äfven sådana kronohemman, som förut varit någon kungsgård eller annan kronaus egendom underlydande, men blifvit i laglig ordning derifrån skilda, skulle kunna försäljas till skatte under samma villkor, som uti 1848 års Kongl. kungörelse rörande ämnet, blifvit för vanliga kronohemman bestämda.

Ang. skatte-
köpsrätt till
rissa krono-
hemman.
(Forts.)

Utskottet, som ansett ett slikt medgifvande ej för staten orsaka någon förlust, hade likväl, då för frågans tillförlitliga bedömande en vidare utredning deraf syntes Utskottet erforderlig, funnit sig i anledning af motionen böra hemställa:

att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes, efter det frågan vunnit behörig utredning, för Riksdagen framlägga förslag till sådana bestämmelser, som möjliggöra försäljning i vanlig ordning till skatte af sådana under stadgad åborätt upplåtta hemman, som förr varit under kungs- eller kungsladugårdar lydande, men blifvit derifrån helt och hållet skilda.

Ordet begärdes af motionären,

Herr Jonas Andersson i Häckenäs, som yttrade: Jag är visserligen tacksam emot Utskottet för den uti betänkandet föreslagna åtgärden, emedan densamma innebär ett erkännande af min motions befogenhet, men jag kan dock icke inse, hvilken utredning genom skrifvelsen till Kongl. Maj:t åsyftas. Jag har, såsom de flesta af Kammarens ledamöter torde finna, endast begärt att äfven sådana kronohemman, som legat under kungsgårdar eller andra kronans lägenheter, men blifvit derifrån i laga ordning skilda och således stå på samma grund som de kronohemman, hvilka uti 1848 års Kongl. kungörelse i ämnet afses, måtte kunna till skatte försäljas; och jag tror, att det vore en fördel för staten att få sådana skatteköp så fort som möjligt verkställda: och jag kan för min del icke finna, att § 77 Regeringsformen lägger hinder i vägen för en sådan åtgärd. Anledningen till motionens väckande är, såsom ock af betänkandet inhemtas, det förhållande, som eger rum med en mängd inom Östergötland belägna hemman, som förut hört under Kungs-Norrby — förr kungsgård, nu officersboställe — men blifvit derifrån afskilda; och då dessa hemman numera innehafvas icke allenast med optionsrätt utan äfven med stadgad åborätt, stå de, enligt mitt förmenande, på samma fot som vanliga kronohemman. På sådan grund ingingo åboarne med ansökan att få lösa hemmanen till skatte, hvilken ansökan dock — sedan densamma blifvit så väl af Konungens Befallningshafvande som ock af Kammarkollegium afslagen på den grund, att hemmanen förut varit kungsgård underlydande — af Kongl. Maj:t ogillades, emedan han ansåg sig icke vara berättigad att utan Riksdagens bifall tillåta försäljning till skatte af förevarande hemman.

Detta beslut har jag aldrig klandrat, emedan man ej kan undra på att regeringen visat den försigtigheten att icke utan Riksdagens medgifvande bifalla en sådan ansökning; men jag anser likväl att Riksdagen kan utan risk bifalla min motion, ty, enligt mitt förmenande, är § 77 Regeringsformen lika litet tillämplig på förevarande förhållanden som Kongl. brefven den 8 November 1771 och 23 Augusti 1792, emedan de från Kungs-Norrby afskilda hemmanen äro på fullkomligt klar fot med sin åborätt och helt och hållet befriade från sina förra skyldigheter till kungsgården.

Då nu häraf framgår, att de hemman, som uti min motion afses — och dessa äro icke allenast de nyss bemälda, utan alla från kungseller kungsladugårdar afskilda och under stadgad åborätt upplätta hemman — äro af alldeles samma natur som vanliga kronohemman, i följd hvaraf åboarne å de förra ock böra erhålla enahanda lösningsrätt som åboarne å de senare, kan jag, såsom jag ock redan sagt, icke finna någon vidare utredning af frågan vara erforderlig, men skulle Kammararen ändock besluta en sådan, får jag väl finna mig deri, oaktadt frågans afgörande genom ett dylikt beslut kommer att fördröjas.

Ang. skatteköpsrätt till vissa kronohemman
(Forts.)

Herr Dickson: Jag kommer att vid detta tillfälle yrka afslag ej mindre å motionärens framställning än äfven å det föredragna utlåtandet. Jag anser nemligen dels denna fråga vara för tidigt väckt, så snart ännu den på dagordningen stående viktiga frågan om grundskatternas fullständiga afskrifning är olöst, dels att, i strid med föreskriften i 77 § Regeringsformen, i närvarande stund dessa fordom till kungsgårdar hörande hemmansdelar icke kunna behandlas såsom kronohemman, utan att de ännu äro en statens egendom, som jag icke vill bidraga till att fränhända densamma. Innan vi veta på hvad sätt grundskatterna skola borttagas, hvilka hemman skola derifrån befrias eller huruvida de hemman, vid hvilkas försäljning till skatte fästats det vilkor, att de skola för all framtid utgöra skatt, skola derifrån blifva fria — innan, säger jag, vi fått detta allt klart för oss, torde det enligt min mening vara bäst att låta de nu ifrågavarande hemmanen bibehållas i sin nuvarande ställning, allra helst jag anser att dessa hemman aldrig kunna komma med i räkningen vid grundskatternas afskrifning.

Derföre, och då ett bifall till Stats-Utskottets förslag jemväl vore att bifalla sjelfva principen, hvilken jag dock lika litet som motionärens framställning kan godkänna, så yrkar jag, utan att vidare vilja ingå på den stora frågan om grundskatternas afskrifning, afslag å så väl Stats-Utskottets förslag som motionen.

Häruti förenade sig Herr *Silfverstolpe*.

Herr Carl Ifvarsson: Hvad som mest förundrar mig är, att motionären icke är belåten med Stats-Utskottets föreliggande förslag, hvilket dock, som han tydligen bör se, innefattar bifall till hans motion, under förutsättning naturligtvis att staten icke förlorar på denna skatteförsäljning, och således borde, i fall den ifrågasatta skrivelsen till Kongl. Majt beslötes, leda till det åsyftade målet. Frågan har dock nu, genom Första Kammarens afslag å utlåtandet, för denna gång fallit, och något vidlyftigare ordande i densamma torde derföre till ingenting tjena. Af detta beslut kan motionären emellertid sluta till i hvad mån man kunde förvänta samma Kammares bifall till ett förslag att Riksdagen skulle definitivt medgifva skatteförsäljning af de ifrågavarande hemmanen, innan man visste huruvida deraf skulle uppkomma förlust för

*Ang. skatte-
köpsrätt till
vissa krono-
hemman.
(Forts.)*

staten eller ej. Och det är en utredning i detta afseende som Stats-Utskottet föreslagit Riksdagen att begära, innan densamma fattar bestämdt beslut i frågan. Befinnes det efter en dylik utredning att staten icke förlorar genom skatteförsäljningen, så vet jag icke hvarföre ej Riksdagen kunde lemna sitt bifall dertill; visar sig åter motsatsen, eller att förlust för staten skulle uppstå, så finge naturligtvis stadgas de vilkor, under hvilka försäljningen skulle ega rum.

Jag finner således Stats-Utskottets förslag välbetänt, och ehuru, genom Medkammarens afslag, det torde i sak vara likgiltigt hvilket beslut vi fatta, yrkar jag, då jag anser det vara på sin plats att Kammaren uttalar sin mening i frågan, bifall till samma förslag.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: Det är med anledning af den åsigt, Herr Dickson uttalat, som jag begärt ordet. Jag anser nemligen, i motsats mot honom, att denna fråga, sådan den för närvarande befinner sig, bör behandlas i och för sig utan att med den sammanblandas den större frågan om grundskatternas aflösning, som nu icke ligger före och om tiden för hvars lösning vi ännu sväva i ovisshet. Jag finner en dylik sammanblandning så mycket olämpligare, som jag omöjligt kan inse hvad sammanhang frågan om dessa hemmans rätt till skattelösen har med grundskattefrågan.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gåfvos propositioner i öfverensstämmelse med de meningar, som förekommit, dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå och bifall i stället till motionärens förslag, dels ock slutligen på afslag å så väl motionen som det förslag, Utskottet i anledning af densamma framlagt. En hvar af dessa propositioner besvarades med blandade ja och nej, hvadan de af Herr Talmannen återupprepades; och förklarade Herr Talmannen sig derefter anse röstöfvervigt förefinnas för den sistnämnda meningen. Votering blef emellertid begärd, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition antagits yrkandet på bifall till Utskottets hemställan, hvilket yrkande, enligt nu fattadt beslut, skulle uppställas såsom ja-proposition, en så lydande omröstningsproposition uppsattes, justerades och anslogs:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt i utlåtandet
N:o 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit så väl Utskottets hemställan som jemväl den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen försiggick och utföll med 66 ja mot 33 nej, hvadan Kammaren alltså bifallit Utskottets hemställan.

§ 6.

Till afgörande förekom Stats-Utskottets utlåtande N:o 45, i anledning af väckta motioner om förändrad reglering af skjutsväsendet.

*Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.*

Utskottet hade i nämnda utlåtande yttrat sig öfver samtliga vid innevarande riksdag rörande skjutsväsendet afgifna motioner, och dervid, under uttalande af den meningen, att något vidare undanskjutande af skjutsväsendets skiljande från jordbruket icke borde ega rum, ansett sig böra föreslå Riksdagen att till Kongl. Maj:t ingå med anhållan om vidtagande af sådana åtgärder, som kunde leda till berörda ändamåls vinnande; varande, i fråga om de föreskrifter, som borde blifva bestämmande för frågans tillfredsställande lösning, af Utskottet angifna hufvudsakligen följande grunder, nemligen:

att den resande skulle för sitt fortskaffande erlagga verkliga värdet inom den ort, der han färdas, af den tjänstbarhet, som den skjutsande genom fortskaffandet honom lemnar;

att för utrönande af skjutsens värde i olika orter borde anställas entreprenadauktioner, dervid likväl, till förekommande af oskäligen prisbestämmelser, åt landstinget eller åt dem, som hafva befattning med den årliga markegångens sättande, skulle uppdragas att för länet eller särskilda delar deraf fastställa det belopp, hvarutöfver legau ej finge vid entreprenadauktion stegras;

att, om och der sådant kunde behöfvas, skulle till entreprenadskjutsens behöriga upprätthållande af landstinget och staten lemnas understöd, dervid enligt Utskottets åsigt borde så tillgå, att landstinget i första hand erlade hela understödsbeloppet, men sedermera af statsmedel undfinge godtgörelse för hälften af hvad det sålunda utgifvit; samt

att utdebiteringen af den skatt, landstinget för ifrågavarande ändamål möjligen kunde finna nödigt upptaga, borde ske i förhållande till den bevilning, som efter art. II bevilningsstadgan utgår.

Och hade Utskottet slutligen hemställt:

att Riksdagen måtte i skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t, efter vederbörandes hörande och den vidare utredning, som kunde finnas erforderlig, täcktes vidtaga åtgärder, ledande dertill, att skjutsväsendet blefve hufvudsakligen på de här ofvan angifna grunder för framtiden ordnad, samt i sådant hänseende låta utarbete och för Riksdagen framlägga förslag i de delar af ämnet, der Riksdagens medverkan erfordrades.

Mot detta förslag var, såsom af utlåtandet inhemtades, reservation inom Utskottet afgifven af Herrar *P. O. Hörnfeldt* och *C. A. Larsson*, hvilka ansett att genom aflåtande af en underdånig skrifvelse, denna vid så många riksdagar afhandlade fråga skulle komma att till en oviss framtid än vidare undanskjutas, hvadan bemälde reservanter, för vinnande af en slutlig lösning, föreslagit att Riksdagen måtte besluta:

1:o att alla de, som vilja betjena sig af så kallad gästgifyareskjuts, skola vara skyldige att sjefve vidkännas hela kostnaden för en sådan tjänstbarhet;

*Ang. skjuts-
väsendets
ordmande.
(Forts.)*

2:o att denna kostnad, eller värdet af skjutsen, uttränes genom fri täflan i de olika orterna, der skjutsanstalter anses behöfliga, genom entreprenadauktioner, der en hvar eger göra anbud, som sedermera af Konungens Befallningshafvande i länen pröfvas och fastställles;

3:o att fri rättighet för täflande entreprenör lemnas att flytta skjutsstation till den plats, der detta faller honom bekvämast, och att gästgifverihållningen dermed förenas, så vida detta kan ske utan att resandes anspråk på herbergerande och förplägning äfventyras; och

4:o att all den jorden hittills åliggande skjutsningsskyldighet upphör från och med den tid, då Riksdagens beslut i denna fråga vinner Kongl. Maj:ts stadfästelse samt nödiga entreprenadauktioner hunnit förrättas i de särskilda orterna.

Sedan detta ärende nu hos Kammaren anmälts till föredragning, anförde:

Herr C. A. Larsson: Då jag reserverat mig mot Utskottets förslag, vågar jag hemställa, att, sedan Första Kammaren nu afslagit Utskottets betänkande, denna Kammare åtminstone måtte bifalla mitt förslag, sådant det finnes i reservationen affattadt. Detta kan nemligen åstadkommas utan att förnärma någons rätt och vore väl också det rättaste sättet för frågans lösning. Jag hoppas, att Herrarne genomläst min reservation samt då också på de grunder, som deruti finnas anförda, instämna uti hvad reservationen innehåller.

Herr Sv. Nilsson i Österslöf: Jag tror, att, i fall man i skjutsfrågan vill afgifva en opinionsyttring, det vore klokast af Kammaren att bifalla Utskottets förslag. Jag förstår icke, huru en reservant kan hysa någon förhoppning, att Kammaren skulle frångå Utskottets förslag, då en definitiv lösning af frågan för närvarande icke kan vinnas, utan jag anser, såsom jag redan nämnt, att denna Kammare handlade klokast i att antaga Utskottets förslag, för att i frågan uttrycka en opinion.

Herr And. Svensson: Då Första Kammaren redan förkastat Utskottets förslag, finnes intet att i saken för närvarande åtgöra. Jag endast beklagar, att Medkammaren afslagit Utskottets betänkande, så mycket mer som jag anser, att Utskottet träffat den lyckligaste lösning af denna så länge omtvistade fråga och jag önskar, att åtminstone en opinionsyttring inom denna Kammare gör sig gällande till förmån för Utskottets förslag.

Herr Biesert: Jag har begärt ordet endast för att uttala min ledsnad deröfver att Första Kammaren afslagit Utskottets betänkande; ty det är gifvet att en så vigtig fråga som den föreliggande för hvarje riksdag med förnyad styrka återkommer. Då emellertid nu ingenting kan vidgöras saken, önskar jag blott, att denna Kammare så enhälligt som möjligt lemnar sitt bifall till Utskottet förslag.

Herr Ola Andersson: En af motionärerne i frågan, Herr Christen Assarsson, har föreslagit, att ett anslag af 200,000 kronor måtte ställas till Kongl. Maj:ts disposition för skjutsväsendets ordnande. Jag finner emellertid icke, att Utskottet svarat något på detta yrkande, och det hade måhända icke varit behöfligt, om Utskottets förslag gått igenom, men då nu Första Kammaren afslagit Utskottets förslag, får jag vördsamt hemställa om återremiss af frågan, på det Utskottet må taga i öfvervägande, huruvida icke den af Herr Christen Assarsson äskade förhöjning i anslaget må beviljas eller åtminstone i någon mån bifallas.

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Med Herr Ola Andersson instämde Herr *Treffenberg*.

Herr Carl Ifvarsson: Sedan Första Kammaren afslagit Utskottets utlåtande, kan det synas som det egentligen vore en begravningsceremoni, här nu pågår.

Jag betvivlar att, vid en återremiss af frågan, Utskottet kommer att ändra sitt förslag; men då frågan inom Medkammaren fallit och i följd deraf äfven för denna riksdag förfaller, derest Utskottets förslag antages oförändradt, kan genom återremissen beredas tillfälle att tänka på saken samt, om så anses lämpligt, formulera ett annat förslag till beslut i denna Kammare. Af sådan anledning vill jag icke motsätta mig en återremiss, ehuru, såsom jag sagt, jag ingalunda anser att med densamma något vinnes.

Jag har begärt ordet, icke för att med förkärlek yttra mig till försvar för det ena eller andra förslaget, utan endast för att erinra derom, att Utskottets hemställan och det förslag, som uttryckts i den afgifna reservationen, äro i det närmaste med hvarandra lika i hufvudsaken, oaktadt de något skilja sig i afseende på formen. Endast uti ett hänseende förefinnes någon verklig skiljaktighet, nemligen i fråga om förslaget att ordna skjutsväsendet länsvis. Derutinnan tror jag dock, att reservanternes förslag är vida sämre än Utskottets, ty utan att skjutsväsendet ordnas inom hvarje ort för sig, tror jag icke att föreliggande fråga kan lösas.

Reservanterne föreslå i första punkten af reservationen följande stadgande: "att alla de, som vilja betjena sig af gästgifvareskjuts skola vara skyldige att sjelfve vidkännas hela kostnaden för en sådan tjänstbarhet." Detta är just precis hvad Utskottet uttalat såsom hufvudregel för ändamålets vinnande, men jag får dock erinra mot reservationen, att, innan man såsom reservanterne gjort, helt enkelt förklarar "de skola vara skyldige" etc., bör man väl äfven hafva tänkt något på och redogjort för, på hvad sätt detta skall kunna ske. Vidare föreslå reservanterne, att värdet af skjutsen skall utrönas genom fri täflan i de olika orterna, der skjutsanstalter anses behöfliga, genom entreprenadauktioner, der en hvar eger göra anbud. Äfven för Utskottets utlåtande har en sådan tanke legat till grund, och Utskottet har ju äfven uttalat sig för, att bestämmande af skjutslegans belopp lättast och enklast kan ske genom entreprenadauktioner. Således i hufvudsak lika med reservationen fastän i andra ord uttryckt. Reservanterne

Ang. skjuts-
väsandets
ordnande.
(Forts.)

vilja, att de afgifna anbuden skola pröfvas och fastställas af Konungens Befallningshafvande i länen, och Utskottet har äfven tänkt sig att frågan i detta afseende skall tagas om hand af länsstyrelserna och landstingen. Sedan komma reservanterne till den framställning, att fri rättighet bör lemnas för täffande entreprenör att flytta skjutsstation till den plats, der detta faller honom beqvämast. Detta har äfven Utskottet uttalat såsom önskningsmål, men om sådant skall kunna ske i vidsträcktare mån, måste deraf blifva följden, att fråga uppstår om en lagförändring, och i så fall hafva reservanterne kommit in på hvad Utskottet men icke de begärt, eller att få ett förslag till lagförändring framlagdt af Regeringen, ty på annat sätt kunna de icke uppnå det resultat de äsyftat.

Sedan föreslås i reservationens fjerde punkt, att all den jorden hittills åliggande skjutsningsskyldighet skall upphöra från och med den tid, då Riksdagens beslut i denna fråga vinner Kongl. Maj:ts stadfästelse. Om man skall tänka sig, att all skjutsningsskyldighet må upphöra för jordbruket, så måste man äfven tänka sig denna skyldighet öfverflyttad på andra, på det att icke kommunikationerna skola komma att afstanna. Dervid torde, i den händelse icke entreprenörer stå att finna, icke mera än två utvägar stå öppna, den ena att låta den nuvarande skjutskyldigheten kvarstå och den andra att öfverlåta åt Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och landstingen att ordna på bästa sätt så att jordbruket må befrias från skjutsskyldigheten. Deraf visar sig äfven nödvändigheten af att antaga ett sådant förslag, som Utskottet framlagt, äfvensom att reservanterne icke, såsom Utskottet gjort, tänkt på konsekvenserna af hvad de föreslagit. Jag tror således, att, ehuru deras förslag till syftet är ungefärligen enahanda med Utskottets, samma förslag dock, såsom i tillämpningen opraktiskt och framlagdt utan hänsyn till de möjligen blifvande konsekvenserna, i det hela är vida sämre än Utskottets förslag, hvadan jag föreställer mig, att, om en opinionsyttring nu skall uttalas, det är klokast att bifalla Utskottets framställning.

Tror man sig likväl kunna vinna något genom en återremiss, hvilket jag för min del betviflar, så vill jag, såsom jag redan nämnt, icke motsätta mig en sådan. Det enda sätt, på hvilket man skulle kunna framtvinga ett till någon åtgärd föranledande beslut af Riksdagen i denna fråga, vore att formulera den föreslagna skrifvelsen så, att deri inlades fråga om ett bestämdt anslag, hvarigenom ärendet, i händelse Kamrarne stannade i olika beslut, skulle blifva föremål för gemensam votering. Vi veta likväl med hvilken ovilja dylika tilltag upptagas af Första Kammaren, och jag vet derföre icke om det är klokt att nu försöka en sådan utväg. Om frågan nu faller vid denna riksdag, så kommer den nog att snart vid kommande riksdagar återupptagas, och tager man i betraktande, att majoriteten för afslag i Första Kammaren nu betydligt nedgått i antal mot hvad förut varit fallet, så har man all anledning antaga, att frågan nog af sig sjeli skall leta sig sin väg, utan att den behöfver tvingas fram. Jag hemställer derföre om det ej vore lämpligast att antaga Utskottets förslag.

Herr Hörnfeldt: Det är, såsom flere talare redan anmärkt, alldeles riktigt, att, efter den utgång frågan i Första Kammaren fått, ingenting annat för denna Kammare återstår än endast en opinionsyttring; vare sig Kammaren bifaller Stats-Utskottets förslag eller reservanternes, har frågan ju i alla händelser för denna riksdag förfallit. Vill Kammaren deremot nödvändigt uttala sin opinion i saken, så förefaller det mig som vore det bättre att vidhålla den i Herr Carl Anders Larssons och min reservation framställda åsigt, såsom mest öfverensstämmande med det beslut Kammaren under föregående riksdagar i frågan fattat. Min tro är dessutom att, huru vi än laborera med och diskutera frågan, hon dock icke kan lösas på mera än ett sätt, nemligen det hvilket jag och Carl Anders Larsson i vår reservation föreslagit.

Herr Carl Ifvarsson yttrade, att någon väsentlig skillnad mellan Utskottets och reservanternes förslag ej finnes; men så är icke förhållandet. I Utskottets förslag har nemligen den s. k. hälftenprincipen gjort sig gällande, eller att staten skall betala den ena hälften och landstinget den andra af den till entreprenörerna utgående ersättningen utöfver det maximum af skjutsningspris, som kunde komma att af landstinget och markegångsdeputerade bestämmas. Enligt Herr C. A. Larssons och mitt förslag skulle den resande vara skyldig att sjelf vidkännas hela kostnaden för skjutsen; och detta är, vågar jag påstå, just det mål hvartill vi förr eller senare måste komma. Man har sagt, att det skulle vara svårt att slå in på den principen, emedan skjutslegan då skulle uppdrivas till ett så oerhördt belopp, att samfärdseln derigenom skulle i större eller mindre mån förhindras. Detta tror jag dock icke är så farligt, ty om så skedde ett eller annat år, så skulle derigenom alltid framkallas konkurrens mellan skjutsentreprenörerna, och legan sålunda snart nog återigen falla. Några större hinder för den resande att vid entreprenadskjuts sjelf betala hela legan torde för öfrigt ej möta, än som mött för hans fortskaffning med postskjuts; kan det gå för sig att för postens fortskaffning afsluta kontrakt med entreprenörer, så lärer detta väl ock låta sig göra i fråga om håll- och reservskjutsen. Vid sådant förhållande och då det nu gäller endast en opinionsyttring, anser jag för min del bäst att bifalla mitt och Herr C. A. Larssons förslag och yrkar således bifall till detsamma.

Herrar *Malmberg* och *Lundberg* instämde med Herr Hörnfeldt.

Herr Ola Jönsson i Kungshult: Oaktadt, såsom här blifvit upplyst, om också ej officiellt tillkännagifvet, Stats-Utskottets förslag blifvit af Första Kammaren afslaget, lärer det väl derföre icke få anses för alldeles gifvet, att frågan i dess helhet förfallit, ty yrkandet af en motionär om förhöjning i statsanslaget står, enligt min uppfattning, alltid kvar och kan göras till föremål för gemensam votering Kamrarnas emellan. Men då Första Kammaren afslagit Stats-Utskottets framställning, så har han i följd deraf också afslagit de i ämnet väckta motionerna. Stats-Utskottet har vid sådant förhållande i händelse af

*Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. skjuts-
säsondets
ordnande.
(Forts.)

en återremiss intet annat att göra än att hemställa till denna Kammaro att i frågan fatta beslut. Jag kan således för min del icke finna, att något kan vinnas genom en återremiss. Vill Kammararen deremot lemna sitt bifall till det af en motionär begärda anslaget, så är Kammararen oförhindrad att nu fatta ett dylikt beslut. Detta vore åtminstone alltid ett sätt att vinna tid, och något annat lärer väl icke, förmodar jag, i sjelfva verket denna gången stå att vinna.

Beträffande frågan om hvad Kammararen, sedan frågan nu till följd af Första Kammarans afslag är att anse såsom fallen, bör göra, så och då ingenting annat kan göras än blott och bart afgifvandet af en opinionsyttring, är det för mig alldeles klart att Utskottets förslag i det afseendet är vida att föredraga framför reservanternes; och lika visst skulle jag, i fall det nu gälde ett definitivt beslut, icke biträda det senare förslaget, utan, såsom nu, yrka bifall till det förra. Emellertid vill jag ingalunda motsätta mig en återremiss, i fall Kammararen skulle vilja fatta ett sådant beslut, ehuru jag icke tror något dermed kunna vinnas, enär, såsom jag förut sagt, jag anser en återremiss ändamålslös, och tror det vara rättast och lämpligast att bifalla Utskottets hemställan.

Häruti förenade sig Herrar *Billström* och *Jöns Andersson*.

Herr Hjelm: Att Herr Carl Anders Larsson framställt en reservation mot Stats-Utskottets förslag, förvånar mig icke alls, ty hans ort är, som bekant, i nästan alla riktningar genomkorsad af jernvägar, och afståndena till dem äro i allmänhet ej så särdeles stora, att den resande utan känbar olägenhet kan för skjutsen betala en lega af fyra à fem kronor per mil. Men hvad som dess mera förundrar mig är, att Herr Hörnfeldt såsom boende i annan ort, kunnat hysa samma åsigt som Herr Carl Anders Larsson. Mig åtminstone vill det förefalla, som hade ett behörigt afseende på förhållandena i hans hemort bort leda den ärade norrlandsrepresentanten till en helt annan åsigt. I Norrland finnes, som vi veta, inga jernvägar och kommer säkerligen ej heller ännu på lång tid att finnas, åtminstone i nordligare delen, afståndena der äro mycket stora. Resultatet af skjutslegans uppdrifvande skulle der således, såvidt jag kan förstå, blifva samfärdselns hämmande, ej dess befordrande, till skada både för det allmänna och det enskilda; och det är just skjutslegans höjning reservanterne åsyfta, hvilket äfven i principen är det rätta, men innan vi få jernvägar blefve den så öfver måttan hög, att samfärdseln blifver ytterst svår. Frågan gäller nu visserligen endast en opinionsyttring, men jag för min del kan icke af detta skäl vara med om något opinerande i den syftning reservanterne föreslagit, särskildt med hänsyn till förhållandena i Norrland och andra landsdelar med likartade förhållanden. Deremot instämmer jag på det varmaste i Utskottets förslag, med beklagande att någon utsigt att vinna något i frågan vid denna riksdag icke finnes i följd af det beslut, Första Kammararen för sin del fattat.

Men jag vill derjemte förena mig med Herr Ola Andersson i hans yrkande om utlåtandets återremitterande till Utskottet. Djupt be-

klagar jag, att Medkammaren nu återigen afslagit Utskottets hemställan i ämnet och sålunda ännu en gång visat sig icke vilja gå billighetens och rättvisans fördringar och önskingar till mötes.

Cirka 600 år ligga emellan den tid, då den store Magnus Ladulås försökte hämma våldsgästningen i vårt land, och den tid, som nu är. Tiden torde sålunda åtminstone *nu* vara inne att borttaga de sista lemninngarne af den gamla våldsgästningen och bestämmelsen, som ålade den enskilde jordbrukaren att betala en del af skjutsen för den som ville fara vägen fram. Sorgligt nog, kan nu icke något i den riktningen vinnas; men jag hoppas, att det *icke skall dröja länge*, innan denna fråga erhåller sin så länge efterlängtade och behöfliga lösning.

Herr Lyth: Efter det yttrande, Herr Carl Ifvarsson haft i frågan, kunde jag afstå från ordet och helt enkelt instämma med honom, men jag vill derjemte förena mig med dem, som beklagat, att den så länge efterlängtade lösningen af denna viktiga fråga nu återigen blifvit undanskjuten. För mig är för närvarande ingenting annat att göra, än att på det innerligaste önska, att den opinionsyttring, som här kommer att i frågan afgifvas, måtte blifva så enhälligt som möjligt, och att den måtte gå i den riktning, som innehålles i Utskottets förslag, i hvilket jag för min del ber att få förena mig.

Herr Nils Larson i Tullus: I likhet med en föregående talare, Herr Ola Andersson, anser jag, att denna fråga icke kan anses hafva vid denna riksdag förfallit, till följd deraf att Första Kammaren afslagit Utskottets deri gjorda hemställan, emedan, hvilket jag skall taga mig friheten att med få ord visa, den innebär en statsregleringsfråga, ehuru sådant icke framgår af Utskottets förslag. I fråga om denna bevisning skall jag anhålla att få gå litet tillbaka och hänvisa till Stats-Utskottets förut under riksdagen behandlade utlåtande N:o 8, angående regleringen af utgifterna under Riksstatens sjetta hufvudtitel. I 66:te punkten af berörda utlåtande föreslår Utskottet, "att Riksdagen, med förbehåll om framtida pröfning af ej mindre frågan om Kommerskollegii anslag samt om dyrtidstillägg åt de under samma anslag upptagna löner, än äfven åtskilliga rörande skjutsväsendets ordnande väckta motioner eller möjligen i något ämne från Kongl. Maj:t ankommande nådiga förslag, må till oförändrade belopp fastställa *öfriga ordinarie* anslag, i hvilka Utskottet här ofvan icke föreslagit ändring." Kammararen har bifallit nämnda 66:te punkt i nyssberörda utlåtande och derigenom förbehållit sig rätt att framdeles pröfva, huruvida de angående skjutsväsendet väckta motioner borde föranleda till någon förändring af det anslag, som på sjetta hufvudtiteln är uppfördt, såsom det heter, till lättnad för skjutstungan. Åtminstone en af motionärerne i skjutfrågan, nemligen Herr Christen Assarsson, har yrkat, att ifrågavarande ordinarie anslag, som för närvarande utgör 175,000 kronor, måtte till 200,000 kronor förhöjas; men om denna sak, eller i fråga om hvad Herr Christen Assarsson i afseende på anslagsbeloppet yrkat, har Stats-Utskottet i det nu föredragna utlåtandet icke yttrat sig hvarken till- eller afstyrkande. Jag skulle därför vilja yrka, på det att

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Ang. skjuts-
väsendets
ordnannde.
(Forts.)

äfvén denna del af saken måtte blifva behörigen utredd, nemligen huruvida det nuvarande anslagsbeloppet kan vara för ändamålet tillräckligt eller om, såsom motionären anser, detsamma behöfver förhöjas, att nu förevarande utlåtande måtte till förnyad behandling af Utskottet i omförmälda syfte återremitteras. När sedermera frågan återkommer från Utskottet, måste naturligtvis denna Kammare fatta sitt beslut i saken; och, i händelse detta beslut skulle i afseende på anslagsbeloppet blifva något afvikande från det beslut, som af Första Kammaren fattats, hvilket, såsom jag förmodar, afser att bibehålla anslaget vid dess nuvarande belopp, måste frågan slutligen afgöras genom gemensam votering.

Beträffande Utskottets yttrande, i fråga om sättet att reglera skjutsväsendet i öfrigt, vill jag för min del godkänna detsamma och hvad Utskottet i detta afseende velat åsädskomma, men jag skulle likväl, i öfverensstämmelse med hvad i reservationen uttalats, önska att man icke helt enkelt måtte genom aflåtande af en underdånig skrifvelse hänskjuta frågan till Kongl. Maj:t, utan att Riksdagen måtte för sin del fatta beslut i alla de delar, der Riksdagen kan hafva befogenhet att besluta, samt att Riksdagen måtte öfverlåta åt Kongl. Maj:t att redan i år reglera ersättningsanspråken, hvarigenom hela saken kunde sättas i verket nästa år, hvilket deremot icke kan ske, om man nu, i enlighet med Utskottets förslag, anhåller, det Kongl. Maj:t täcktes till en kommande riksdag låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag i de delar af ämnet, der Riksdagens medverkan erfordras.

Med uttalande af denna tanke, inskränker jag mig till det yrkande, att Kammaren ville återremittera det föredragna utlåtandet.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs: I likhet med föregående talare vill också jag yrka återremiss, hufvudsakligen på samma grunder och af samma skäl som han. Det har visserligen blifvit sagdt, att det icke skulle vara så särdeles farligt, om den förevarande frågan nu fölle emedan den sannolikt och antagligen komme att inom kort förnyas och då leda till något resultat. Ja, samma tal har jag nu hört i tjugu års tid; under hela denna tid har nästan hvarje riksdag frågan varit på tal, och jag sjelf har väckt åtskilliga förslag i saken. Ännu har man dock icke kommit längre i afseende å sättet för frågans lösning, än att skjutslegan i enlighet med stegrade prisförhållanden i öfrigt, blifvit i någon mån förhöjd; men grunderna och orsakerna till de klagomål, som i landsorterna försports i detta hänseende, kvarstå ännu oförändrade. Jag anser därför, att man bör göra allt hvad göras kan, för att påskynda lösningen af denna fråga. Lika med Herr Nils Larson tror jag, att frågan genom Första Kammarens afslag å Utskottets förslag icke bör anses hafva helt och hållet förfallit för denna riksdag, utan att saken ännu är beroende på det förslag, som Utskottet, derest utlåtandet nu återremitteras, kan komma att framställa. I alla händelser anser jag, att Kammaren bör besluta återremiss, hvarefter, och sedan Utskottet afgifvit förnyadt utlåtande

i ämnet. det kan vara tid för Andra Kammaren att fatta ett definitivt beslut.

*Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

Herr Kolmodin: Jag skall visst icke motsätta mig återremiss, ehuru jag lifligt delar de af Herr Carl Ifvarsson uttalade farhågor, att en så beskaffad behandling af frågan skall väcka en viss motvilja i Medkammaren. Jag beklagar på det högsta den utgång frågan derstädes fått; men jag tror icke att saken i närvarande stund förbättras genom den åtgärd, hvars innersta syfte kan liksom läsas mellan raderna i några föregående talares anföranden och fullständigt uttalades af Herr Nils Larson. Men, som sagdt, jag skall ej motsätta mig återremiss; kan något på den vägen vinnas, skall det visst icke vara mig emot. Skulle åter hela åtgärden i närvarande stund stanna vid uttalandet af en åsigt i saken, så ber jag att få förklara, att det vore mycket väl om Kammaren sammanslöte sig kring Utskottets förslag. Deremot skulle jag icke på något sätt vilja vara med om, att Kammaren såsom sin mening uttalade den åsigt, som funnit sitt uttryck i reservationen. De ärade reservanterne hafva förklarat, att ett deltagande i kostnaderna för skjutsväsendets uppehållande från så väl landstingens som statens sida skulle för svenska medborgare förefalla såsom en orättvis och obillig beskattning. Det låter på hela detta resonnement, som om samfärdseln vore för statens ändamål en främmande sak. Jag hade allraminst väntat något sådant från reservanternes sida. Jag har aldrig försökt, och jag vet att jag aldrig skall försöka räkna ut, med huru stort belopp jag för min del bidragit till de redan färdiga jernvägarne i Östergötland, eller huru mycket jag kommer att bidraga till blifvande jernvägar i Norrland; ty jag har ansett och anser fortfarande dessa kommunikationsanstalter såsom ett stort statsändamål, hvartill en hvar är skyldig att medverka. Såsom ett sådant torde man äfven böra anse skjutsningsväsendet. Det är nemligen en tunga och en beskattning, som svenska medborgare måste vidkännas för upprätthållandet af samfärdseln inom landets skilda delar. Detta onus hvarken kan eller får anses orättvist eller obilligt. Tvärtom skulle det vara rent af ett tecken till återvändande barbari, om statsmakterna i vårt land öfverläte åt slumpen eller lokala förhållanden att bestämma huru hög och orimlig skjutslega som helst i de olika delarne af landet, ty derigenom skulle samfärdseln påtagligen lida stort afbräck. Staten måste på något sätt hafva i sin hand dessa bestämmelser, på det att icke skjutslegan någorstädes må springa upp till en omåttlig höjd.

Icke heller vill jag, att såsom Kammarens åsigt må upptagas det exempel, hvarmed de ärade reservanterne illustrerat sin framställning. De säga nemligen: "kan det vara rätt och billigt, att en hemmansägare i Norrland skall betala ända till 480 kronor om året, från ett enda mantal, derföre att en skogsafverkare, som på sin rörelse tjänar millioner, eller en arbetare, som tjänar fem à sex kronor om dagen, skall resa inom orten utan högre skjutslega än 1 krona 60 öre per milen, då skjutsarens granne möjligen för en virkestransport kau tjena ända till tio kronor om dagen för ök och karl?"

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

Jag trotsar någon, ja, till och med de ärade reservanterne, att förklara, huru ett sådant förhållande kan komma att på någon punkt existera, för så vidt regleringen af skjutsfrågan sker efter Stats-Utskottets förslag! Hela detta exempel innehåller en orimlighet och äfven derföre vill jag icke, att reservanternes förslag må blifva det, som kommer att uttrycka Andra Kammarens mening. För min del vill jag tillstyrka, att vi här så mangrant som möjligt biträda Utskottets förslag; men vill Kammarerna återremittera betänkandet, så skall jag icke motsätta mig en sådan åtgärd.

Herr Lindstedt: För min del skall jag yrka afslag å så väl reservationen som Utskottets betänkande, men skulle det falla Kammarerna in att såsom en opinionsyttring antaga Utskottets förslag, så yrkar jag, att i den underdåniga skrifvelsen tillika måtte framställas en anhållan om uträkning och förslag angående den ersättning, som gästgifverihemmansinnehafvare må kännas skyldige att erlagga, om de befrias från detta onus.

Herr A. Rundbäck: Jag anser att intet anspråk är mera befogadt, än det, att de skjutsningsskyldige i en tid, då priset på ökedagsverken stigit i så hög grad, må komma i åtnjutande af något dyrtidstillägg, och det är i högsta grad politiskt oklokt att sätta sig emot en nödig rättelse i detta afseende. Det vore derföre lyckligt, om vi kunde hitta på någon utväg att förbättra Stats-Utskottets förslag, så att ett resultat kunde vinnas redan vid denna riksdag trots Första Kammarens beslut i frågan. Jag anser, i likhet med Herr Nils Larson, att, om Utskottet visar god vilja, det kan vara en möjlighet att vinna en annan lösning af frågan än den, hvartill Första Kammarerna kommit, och jag vill derföre yrka återremiss, i syfte att Utskottets förslag må antagas i öfrigt, men med det tillägg, att Riksdagen i öfverensstämmelse med Herr Assarsons motion må anvisa 25,000 kronor till lättnad i skjutsningstungan utöfver de 175,000 kronor, som redan på sjetta hufvudtiteln blifvit för detta ändamål beviljade. Det är endast detta jag velat tillkännagifva.

Herr Olof Andersson i Lyckorna: Såsom motionär i denna fråga hade jag önskat, att densamma fått en bättre lösning, men då frågan fallit i Första Kammarerna, så finnes icke något hopp om framgång för denna gång, och derföre får jag, då man, såsom ordspråket säger, bör bland två onda ting välja det minst onda, yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Näsman: Jag är motionär i frågan. Min motion går i samma riktning som reservationen, i hvilken jag instämmer.

Herr Ola Jönsson i Kungshult: Det har blifvit yttradt, att man borde taga sig till vara att genom någon slags opinionsyttring här framkalla ovilja för frågan hos Medkammaren. Denna uppmaning

synes mig obehöflig, ty Medkammarens beslut visar, att en sådan ovilja redan förefinnes i en alltför hög grad.

Herr Jonas Andersson förmenade, att vi borde göra allt hvad göras kunde för att bättre ordna skjutsväsendet. Jag instämmer fullkomligt med honom — men *hvad* kunna vi göra, det är frågan? Herr Nils Larson har sökt bevisa hvad som efter min uppfattning icke tarfvar något bevis, emedan ingen lärer bestrida det, nemligen att frågan ännu är i så måtto öppen, att den kan blifva föremål för gemensam votering. Denna sak anser jag för min del obestridlig och vi behöfva icke tvista derom. Men jag gör icke frågan om statsbidraget till hufvudsak, utan frågan innebär något långt viktigare, och det är detta viktigare jag skulle önska vi kunde åstadkomma. Då likväl, såsom jag redan nämnt, detta för denna gången icke torde vara möjligt och vi sålunda med en återremiss icke skulle uträtta annat än bestämman om den lilla summan af 25,000 kronor, så tycker jag det verkligen icke vara mycket lönt att göra besvär med en sådan återremiss. Men vill Kammaren nödvändigt hafva dessa 25,000, eller hysar man någon förhoppning att Första Kammaren skall göra något slags medgifvande eller någon eftergift vidare, så vare det långt ifrån mig att motsätta mig en återremiss. Jag tviiflar dock på att vi kunna vinna annat besked, än en hemställan från Utskottet att fatta beslut; men jag skall, som sagdt, icke motsätta mig en återremiss, om man tror, att något kan vinnas dermed.

Med Herr Ola Jönsson instämde Herr *Aug. Börjesson*.

Herr Hörnfeldt: En af denna Kammarens representanter från Vesterbotten började sitt anförande dermed, att det föreföll honom mycket klart, att Herr Carl Anders Larsson reserverat sig mot Utskottets förslag, men att han deremot omöjligen kunde begripa af hvad anledning jag gjort det. Ja, jag kan nog förstå, att det skall vara svårt för honom att fatta detta, men då jag ber få upplysa derom, att jag icke hör till deras antal hvilka vid bedömande af de frågor, som komma under ompröfning, pläga taga hänsyn till den ort de representera, utan att jag bedömer frågorna från allmängiltig synpunkt — då jag upplyser härom, så bör väl äfven Herr Hjelm kunna begripa, hvarföre jag reserverat mig mot Utskottets förslag.

Herr Nils Larson har yrkat återremiss på den grund, att Utskottet då skulle kunna sättas i tillfälle att, om icke annat, föreslå en förhöjning i auslagssumman och saken derigenom ledas till gemensam votering. Jag skulle icke hafva något emot att biträda Herr Nils Larson, men jag befarar att svaret på en återremiss endast skall blifva det att, om Andra Kammaren först fattar sitt beslut, Stats-Utskottet sedermera vill se till hvad som kan göras för frågan ur statsregleringens synpunkt. Jag tror således att ingenting kan vinnas med en återremiss, innan Andra Kammaren fattat sitt beslut; fattar Kammaren beslut och detta utfaller olika med Första Kammarens, så kan möjligen en sammanjemkning af de olika meningarne ske

*Aug. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

eller ock frågan lösas genom gemensam votering, om den är af sådan beskaffenhet att gemensam votering derom kan ske.

Herr Kolmodin har skarpt kritiserat reservanternes förslag ur flera synpunkter, men jag skall för tiden's vinnande endast besvara en af hans många anmärkningar. Herr Kolmodin säger att han icke vill antaga reservanternes förslag, äfven derföre att det vore en omöjlighet att priset på skjutslega skulle kunna uppdrivas så högt som reservanterne antagit. Ja, det kan sägas, men det återstår att bevisa. Jag vill fästa uppmärksamheten derpå, att vid de nya skjutsstationer, som inrättats utmed jernvägarne, skjutslegan är obegränsad, och jag har likväl icke hört hvarken Herr Kolmodin eller någon annan kunna uppgifva ett enda ställe, der skjutslegan blifvit uppdrifven så högt, att samfärdseln derigenom hindrats. Intilldess jag fått eu sådan upplysning af Herr Kolmodin eller någon annan, djerfves jag påstå att hans supposition icke är något att rätta sig efter och jag vågar derföre fortfarande yrka bifall till reservanternes förslag.

Herr C. A. Larsson: Jag är hufvudsakligen förekommen af Herr Hörnfeldt, men då man så mycket klandrat vår reservation, vill jag försöka att reda begreppen i ifrågavarande hänseende.

Reservationen innehåller i första punkten: "att alla de, som vilja betjena sig af så kallad gästgivareskjuts, skola vara skyldige att sjelfve vidkännas hela kostnaden för en sådan tjenstbarhet". Är detta för mycket fordradt? Är det billigt att personer, som icke hafva den ringaste fördel af att en annan reser, skola betala halva resekostnaden? Jag tycker icke att det borde finnas någon enda i denna Kammare som motsatte sig den princip, som blifvit tillämpad vid en mängd af de nya skjutsstationerna utmed statens jernvägar, nemligen att skjutslegan göres beroende af fri täflan utan ringaste bidrag af andra än den resande sjelf. Jag har icke deraf sport någon olägenhet. Denna mening öfverensstämmer med det förslag som i Utskottet blifvit uppgjordt, och hela skilnaden är att reservanterne föreslagit Riksdagen att *besluta* hvad Utskottet velat hos Kongl. Maj:t *begära*. Att jag för min del icke velat belasta Regeringen med en skrifvelse i ämnet, kommer sig deraf att jag icke tror Regeringen vara ofelbar.

Den andra punkten innehåller: "att denna kostnad, eller värdet af skjutsen, utrönes genom fri täflan i de olika orterna, der skjutsanstalter anses behöfliga, genom entreprenadauktioner, der en hvar eger göra anbud, som sedermera af Konungens Befallningshafvande i länen prövas och fastställas". Det är väl det enda radikala sättet att kunna utröna hvad skjutsen verkligen kostar på en ort. Vi veta, att detta värde är, inom olika delar af landet, väsendtligen olika; ty på en ort kostar skjutsen en riksdaler, på en annan ort två riksdaler milen, men på andra orter återigen flera riksdaler. Är det rättvist, att man skall på somliga orter betala mera, än hvad den skjutsande sjelf skulle hafva begärt, under det att på andra orter den skjutsande icke får så mycket betaldt, som skjutsen verkligen är värd? Är det så angeläget, att jordbrukaren fortfarande skall bidraga till skjutsens uppehållande, men icke de som använda densamma; då kan det an-

ses som en opinionsyttring att antaga Utskottets förslag om skyldighet för landstingen att göra tillskott för entreprenadernas uppehållande. Men det är just deri, som reservanterne skilja sig från Utskottet, att de icke anse det rättvist och billigt, att andra skola bidraga till skjutsningskostnaden än de, som göra resan.

Tredje punkten innehåller: "att fri rättighet för tåfärdande entreprenör lemnas att flytta skjutsstation till den plats, der detta faller honom beqvämast, och att gästgifverihållningen dermed förenas, så vida detta kan ske utan att resandes anspråk på herbergerande och förplägning äfventyras". Ensamt bifall till denna punkt skulle hafva det inflytande på saken, att skjutslegan blefve ganska billig mot nu, då gästgifverierna äro fästade på en punkt, och det icke går för sig att få dem flyttade. Vi hafva haft motion i detta syfte af Herr Per Nilsson från Norrbottens län, hvilken visade med utslag och resolution, att det icke tillåtits att flytta ett gästgifveri, ehuru entreprenaden hade blifvit vida billigare, om den blifvit förlagd till ett annat ställe.

I fjerde punkten yrka reservanterne: "att all den jorden hittills åliggande skjutsningsskyldighet upphör från och med den tid, då Riksdagens beslut i denna fråga vinner Kongl. Maj:ts stadfästelse samt nödiga entreprenadauktioner hunnit förrättas i de särskilda orterna". Nu påstår man här, att detta skall föranleda att på vissa orter man icke får entreprenörer till hvilket pris som helst. Det skulle stå illa till med samfärdseln inom landet om det icke funnes personer, som voro villige att betjena resande med skjuts, så framt de nemligen få tillräcklig skjutslega.

Hvad angår Herr Kolmodins skildring om de 480 R:dr; som skulle betunga ett hemman för skjutsen, så har han tydligen icke läst ett komitébetänkande angående skjutsväsendet, deraf det visar sig att ett hemman verkligen finnes i Norrland, som betalar 480 R:dr om året för skjutsens uppehållande; och ingen har motsagt denna uppgift hvarken inom Utskottet eller afdelningen. Låt vara att siffran möjligen är 450 i stället för 480 R:dr, men så omkring är det. En sådan tunga på ett enda mantal anser jag obillig, då man vet, att det finnes hemman, som icke gifva större arrende, och i sådant fall skulle hemmansegaren få gifva all hemmanets afkastning till personer, som blott resa honom förbi. Jag trodde, att den menlöshetens tid vore förbi, då man ansåg jordbrukaren böra betala för andra samhällsklasser kostnader, som desse sjelfve böra vidkännas. Jag vill äfven påpeka den stora besparing i kostnader, som de resande erhålla genom jernvägarne, och om de då få betala mera för de resor, som göras på landsvägarne, så ligger deri ingen obillighet.

Jag önskar, att Riksdagen nu i denna fråga måtte för sin del fatta beslut och icke öfverlåta denna rätt åt Kongl. Maj:t genom aflåtande af en skrifvelse, på sätt Stats-Utskottet föreslagit, ty vi veta, att Kongl. Maj:t är så öfverhopad med den mängd skrivelser, Riksdagen aflåtit, att vi säkert få vänta många år innan ärendet blir afgjort. Jag ville, att Riksdagen skulle för sin del fatta beslut om skjutsningsväsendets ordnande och blott öfverlemna åt Kongl. Maj:t att utfärda förordning i ämnet. Det skulle hedra Andra Kammaren

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

*Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

att icke vidare undanskjuta frågan, såsom Stats-Utskottet föreslagit, ty det finnes ingen annan lösning af densamma än ett beslut, som kan borttaga den orättvisa och obillighet, som i detta fall hvilat på landtbruket ända sedan Magnus Ladulås' tid. Jag får därför yrka bifall till Herr Hörnfeldts och min reservation.

Herr Kolmodin: Den ärade representant från Norrland, som nyss hade ordet — en af reservanterne — försökte att gendrifva min farhåga att skjutslegan på en och annan ort skulle genom ett antagande af reservanternes förslag blifva alltför hög. Han sade att min supposition i den vägen vore ogrundad och framlade åtskilliga skäl, för att visa motsatsen. Nå väl, mine Herrar, är min farhåga alldeles ogrundad och man fattar beslut i öfverensstämmelse med Utskottets förslag — hvad blir då följden? Den ligger, såsom mig synes, för öppen dag. Hafva reservanterne rätt deri, att skjutstaxan icke genom antagande af deras förslag skall springa upp allt för högt, då blir det, om Stats-Utskottets förslag antages, ej heller anledning till någon obillig beskattning, såsom de fruktat, ty någon beskattning kommer då alls icke i fråga. Emellertid hafva reservanterne sjelfva sört för, att det ser ut som om min farhåga vore grundad, då de i reservationen anfört en ort, der man med häst och karl kan förtjena ända till tio kronor om dagen. Jag kan nemligen icke föreställa mig, att på ett ställe, der man med sina hästar kan genom andra körslor förtjena så mycket, man kan få skjuts på så billiga vilkor, att samfärdseln utan svårighet kan upprätthållas; och detta är en omständighet af stor vikt.

Jag vänder mig nu mot reservanten från Östergötland. Han har med fördel begagnat sig af sitt förslag för att för Kammaren hålla en föreläsning deröfver. Jag är honom icke tacksam för någon derigenom vunnen större insigt, ty jag, så väl som alla andra ledamöter af Kammaren, är så hemma i innanläsning, att jag ej behöfver hans kommentarier, men jag är honom verkligen tacksam för att han genom sitt föredrag fäst min uppmärksamhet vid tredje punkten i förslaget, ty den är onekligen reservationens glanspunkt. Jag skall strax taga upp den till behandling, men jag vill dessförinnan säga den ärade föreläsaren, professorn från Maspelösa, att för jordbrukaren så väl som för alla andra medlemmar af ett civiliseradt samhälle är samfärdseln af största vikt och till dennas upprätthållande vill jordbrukaren så väl som hvarje annan medborgare bidraga. Det är en brist i ens egen personlighet, om man icke inser detta.

Hvad nu reservationens tredje punkt angår, så innehåller den, "att fri rättighet för täflande entreprenörer lemnas att flytta skjutsstation till den plats, der det faller honom beqvämast." Om vi nu t. ex. i min hembygd skulle utlysa entreprenadauktion på skjutsen, så kommer representanten från Östergötland och ropar in den, men säger: "jag förlägger skjutsstationen till min hemtrakt." Invänder man då något näremot, så svarar han: "Mine Herrar, det står i lagen, att jag har rätt härtill och som jag sjelf skrivit densamma, så förstår jag äfven att tillämpa den." Att detta för honom är beqvämt, bestrider

jag visst icke, men huru fördelaktigt det är för de resande, vill jag lemna derhän.

Herr C. A. Larsson menade vidare tro på att mitt underkännande af illustrationen om de 480 kronor, som ett hemman skulle få betala, då skjutslegan blott var 1,60, kom sig deraf att jag icke läst ett af honom åberopadt betänkande. Jag försäkrar, att jag läst detta betänkande, ehuru jag visst icke vill göra anspråk på att vara så beläst som han.

Jag vill icke påstå, att icke Herr C. A. Larsson läst Stats-Utskottets betänkande, men jag påstår bestämdt, med anledning af det exempel han finner så bevisande, att han icke förstått detsamma. Sedan jag sagt detta, fortfar jag i mitt yrkande.

Herr Gumælius: Utan att vilja lägga mig i skärmytslingen mellan den senaste ärade talaren och reservanterne, hvilka nog lära svara för sig sjelfva, får jag nämna, att jag ansluter mig till den riktning reservanternes förslag innehåller. Jag var tveksam i början, men under öfverläggningens gång har jag kommit till denna mening; jag var tveksam, emedan jag ansåg, att man borde göra eftergifter i det efter i min mening strängt riktiga i detta fall till förmån för de norra delarne af landet, men då jag hört endast få talare derifrån yttra sig i frågan och af dessa två yttrat sig för bifall till reservanternes förslag samt en tredje visserligen uppträdt mot detta förslag, men dervid stödjande sig på skäl, som borde hafva ledt till ungefär samma resultat, har jag ansett mig kunna afstå från mina betänkligheter att tillstyrka hvad jag ansåg i grundsats vara det enda rätta, och hvilket sålunda äfven ur norrländsk synpunkt tyckes vara antagligt.

Den af mig åsyftade talaren från Norrland, som uppträdt mot reservanterne, men med skäl som borde hafva fört honom i samma riktning, var Herr Hjelm. Han erinrade om Magnus Ladulås, som borttog en del orättvisor, men påpekade derjemte att ännu i dag kvarstår den obilligheten, att den svenske bonden får betala en del af skjutsen för de resande. Nu vill han visserligen icke gå in på reservanternes förslag, att den resande skall ensam och sjelf betala skjutsen, utan vill delvis lägga denna skyldighet på staten och landstingen, men då jag förstår mig att äfven den svenska bonden både nu och framledes skall vara i någon mån skattskyldig till både statskassan och den hårdare anlitate landstingskassan, komme han ju ändock, efter Herr Hjelm's yrkande, att betala en del af skjutslegan för de resande. Således, på grund af hvad tvänne representanter från Norrland anført mot Utskottets förslag och på grund af det hufvudsakliga skäl en af de öfriga representanterne från samma ort anført ur motsatt synpunkt, och emedan jag lifligt önskar, att man en gång skall komma till en lycklig och fullständig lösning af denna fråga, så att hon en gång för alla varder afgjord, hvilket jag för min del icke anser skola lyckas genom bifall till Utskottets förslag, instämmer jag i hufvudsak med reservanterne.

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande
(Forts.)

Herr Werner Ericson; Lifligt instämmande med de föregående talarne, beklagar jag att Första Kammaren genom sitt afslag omöjliggjort en lösning af frågan, och jag beklagar detta så mycket mera, som jag icke kan förstå, hvarföre man så gått tillväga. Ty då man gifvit till spillo de stora principfrågor, som äro af samma natur, kan jag icke förstå, hvarföre man i detta fall visat sig motsträfvig. För min del vill jag instämma uti hvad Utskottet föreslagit, såsom efter mitt förmenande särdeles lämpligt. Jag hade ämnat att opponera mig något emot hvad reservanterne yttrat, men samma yttranden hafva blifvit så fullständigt och väl bemötta ifrån gotlandsbänken, att ingenting dervidlag återstår att tillägga. Hvad beträffar yttrandet om de 480 kronor, som ett enda hemman i Norrland skulle åläggas betala, i händelse Utskottets förslag bifölles, kan jag icke begripa detta, och jag förstår icke tankegången i yttrandet; men Herr Carl Anders Larsson vidhåller det i alla fall. Han har förut i dag i en annan fråga yttrat, att om det vore sanning, hvad vissa höga Herrar yttrat, så skulle han vara en åsna, o. s. v. Man skulle icke kunnat upptaga detta hans yttrande till bemötande utan att riskera att råka i konflikt med 52 § Riksdags-ordningen.

Emellertid då jag hörde Herr Carl Anders Larsson fortfarande vidhålla hvad han yttrat om de 480 kronorna, så föll mig åter i tankarne hans ofvannämnda utsago.

Det var dock icke derom, som jag ville yttra mig, utan jag har uppträdt för att fästa uppmärksamheten derpå, att det måste ligga en missuppfattning till grund för det förslag, som åtskillige talare tyckas hafva framhållit, att man nemligen borde återremittera frågan, för att få den förenad med en anslagsfråga och derigenom vid en gemensam votering kunna vinna någonting. Man skulle sålunda vilja hålla på den synpunkt, att Stats-Utskottet är befogadt att sammanslå en anslagsfråga med en annan, för att drifva denna senare igenom; men detta behöfver icke nu bemötas, ty något sådant föreligger ej nu. Jag tror deremot, att det obestriddigen står Medkammaren fritt att genom ett åtskiljande af frågorna förhindra ett sådant resultat. Särskildt i detta fall vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att Första Kammaren redan fattat beslut i frågan och afslagit densamma och, hvad än Utskottet må göra, har frågan förfallit. Men om man äfven genom en gemensam votering skulle vinna det mål, att det af Herr Assarsson föreslagna anslag för skjutsväsendets ordnande blefve af Riksdagen bifallet, hvad blefve följden deraf? Jo, att Riksdagen, som bifallit anslaget, men ej fattat beslut om grunderna för skjutsväsendets ordnande, stälde till Kongl. Maj:ts disposition ett anslag, för hvars användande Riksdagen ej lemnat Kongl. Maj:t någon ledning.

Jag yrkar derföre bifall till Utskottets förslag, såsom innefattande en särdeles lämplig opinionsyttring.

Herr Treffenberg: Jag hade icke ämnat yttra mig i denna fråga, då det beslut, hvori Första Kammaren beklagligen stannat, verkat på mig så förlamande, att jag icke ansett det löna mödan att

vidare orda härom. Men förhållandet förändrades dock något, när jag för en stund sedan hörde en i allmänhet för sin skarpsyntlet utmärkt representant förklara, det han vore böjd för att instämma med reservanterne, och att han dertill särskildt blifvit föranledd af de upplysningar, som åtskillige representanter från Norrland under diskussionen meddelat. Det är denna omständighet, som förmått mig att begära ordet, och det torde tillåtas mig att bemöta eller beriktiga åtminstone en del af dessa upplysningar, naturligtvis under den reservation, att jag är en nykomling i Norrland, och att mina ord således möjligen icke kunna väga så tungt i vågskålen, som deras, hvilka äro infödda på orten och derföre torde vara mera bekanta med förhållandena der. Herr Hörnfeldt yttrade, att det icke låge någon fara uti att låta skjutslegan vara fri; ty, sade han, det skulle utan tvifvel inträffa att, om legan på ett eller annat ställe uppdräfs till ett oskäligt belopp, detta efter ett år kunde hjälpas genom konkurrensen. Jag skall då be att få nämna, och Herrarne torde förut hafva det sig bekant, att vi hafva en nyss anlagd kommunikationsled, den så kallade Ströms—Ramsle-vägen mellan Ångermanland och Jemtland, utgörande en sträcka af omkring tre mil, samt att på denna väg finnas icke mindre än fyra gästgifverier. Dessa skjutslag bestå, så vidt jag icke oriktigt erinrar mig, hvartdera af två à tre hemman eller derunder, och särskildt påminner jag mig, att ett af dessa skjutslag blott fått sig nio hästar anslagna. Hvad skulle nu följden blifva, om man tillämpade den grundsats, som Herrar Carl Anders Larsson och Hörnfeldt förfäktat? Jo, dessa få hemmansåboar skulle kunna monopolisera hela skjutsningen, och det skulle knappast blifva möjligt för konkurrensen att nedtrycka den lega, hvarom desse förenat sig. Ty det är alldeles gifvet, att, om så få personer finge hand om skjutsningen, och dertill sådana personer, som sjelfve ej behöfde begagna sig af densamma, desse komme att betrakta skjutsväsendet såsom en binäring till jordbruket, och derföre skulle taga för sig så mycket de kunde, tildess man hunnit den punkt, der konkurrensen trädde emellan för att nedtrycka legan; men för att detta skulle kunna ske, måste man ihågkomma, att andre konkurrerande icke finnas, än personer från de mera bebyggda orterna, hvilka ligga på kanske fem à sex mils afstånd derifrån och längre bort. såsom t. ex. Sollefteå eller nedåt Hernösand. Men till hvilket pris skulle desse vilja åtaga sig att upprätthålla entreprenaden, då de måste företaga flyttning med sina hushåll och blifva nödsakade att inköpa nya hemman eller förskaffa sig nya bostäder, för hvilka prisen då utan tvifvel lära uppdrifvas till oerhörda belopp? Hvad nu beträffar den omständighet, som Herrar Hörnfeldt och Carl Anders Larsson framhållit, nemligen att icke några menliga påföljder skulle visat sig vid de jernvägar och kanaler, der skjutsanstalter med fri lega blifvit inrättade, så ber jag Herrarne erinra sig, att det för omkring ett år sedan gjordes ett stort alarm i tidningarne öfver att, jag vill minnas vid Krylbo station, legan blifvit betald med öfver fyra riksdaler per mil; det ansågs såsom något oerhördt, att Konungens Befallningshafvande kunnat fastställa någon

*Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

*ing skjuts-
resandets
ordnande.*
(Forts.)

sådan lega, och man hörde högljudna anmärkningar göras deremot. Man upplystes emellertid om, att det endast var en tillämpning af det, såsom jag tror, vid 1865—1866 årens riksdag fattade beslut, enligt hvilket Kongl. Maj:t kunde låta genom vederbörande länsstyrelser inrätta skjutsanstalter med fri lega. Naturligtvis kan det, som jag nu nämnt vara händelsen vid Krylbo station, icke betyda så mycket der; men om vi tänka oss, att på en längre sträcka, och detta särskildt uppe i Norrland med sin ringa kolonisation, skjutsen blir ordnad på enahanda sätt som vid Krylbo, då tror jag, att en resande måste vara försedd med betydligt tjock plånbok, för att icke vid målet för resan befinna sig alldeles läns.

Herrar Carl Anders Larsson och Hörnfeldt äro solidariskt ansvarige för det förslag de väckt i tredje punkten af deras reservation, att rättighet skulle lemnas täftande entreprenör att flytta skjutsstation till den plats, der det fölle honom beqvämast. Herr Kolmodin har visserligen i ett visst hänseende bemött detta deras förslag, men, så vidt jag kunnat finna, lemnade han dock en lucka öppen, hvilken jag skall söka fylla. Skulle nemligen frågan lösas på det sätt, som nämnde reservanter ansett riktigast, så skulle ett ingripande derigenom göras uti tredje mans rätt. Ty vi kunna tänka oss det exempel, att på ett ställe en entreprenör öfvertagit entreprenaden under sådana omständigheter att han varit skyldig att till tre kringliggande gästgifvaregårdar på ett afstånd af t. ex. en mil uppehålla skjutsningen. Då inträffar, att alla dessa tre grannstationer, på grund af den rättighet, som enligt förslaget medgifves, flyttades till sådana platser, som vore mera beqväma och derigenom komme en half eller en hel mil längre bort. Följden blefve då den, att den ifrågavarande entreprenören blefve tvungen att underhålla skjutsen på kanske dubbelt så lång sträcka, som när han öfvertog entreprenaden; men något sådant vore ju ett uppenbart förnärmande af annans rätt.

I afseende å det beslut, som vi nu böra fatta, får jag nämna, att äfven jag varit och fortfarande är villrådig om hvad som vore riktigast. Men Stats-Utskottet har vid så många föregående tillfällen visat sig kunna åstadkomma underverk, om viljan varit god, och, i min tanke, skulle en återremiss tjena till åtminstone så mycket, att vi finge tid att tänka på saken. Det är gifvet, att vi derigenom komme i det predikamentet, att vi ännu en gång måste fatta ett beslut i frågan. Men under tiden hade vi dock möjligen hunnit utfundera ett sätt att lösa den, och jag håller så mycket mera derpå, som dels den majoritet, genom hvars beslut frågan i Första Kammaren föll, var ytterst obetydlig, och dels, och detta framför allt, att nästan halfva antalet af samma Kammares ledamöter var frånvarande, när frågan i densamma behandlades. Med all sannolikhet blir förhållandet helt annorlunda, om frågan ånyo upptages om en 14 dagar härefter, och jag betvivlar icke, att, om Första Kammaren ser att denna Kammare verkligen på allvar åstundar den ifrågavarande, af rättvisa och billighet påkallade reformen, Medkammaren åtminstone ur det rent politiska intressets synpunkt skall gifva efter; och det är

på grund häraf, som jag får yrka bifall till Herr Ola Anderssons förslag om återremiss.

*Ang. skjuts-
vdsendets
ordnande.
(Forts.)*

Herrar *Toll*, *Dofsen* och *Per Nilsson* i Wittjerf förenade sig med Herr *Treffenberg*.

Herr *Hjelm*: Med anledning af den upplysning, som den ärade statsutskottsledamoten från norrlandsbänken lemnade mig, att han för bedömande af en fråga icke tog hänsyn till en viss ort, utan till landet i sin helhet, får jag erinra att han icke heller är den enda här som det gör. Jag är förvissad, att i denna Kammare finnas icke mer eller mindre än 194 ledamöter som deruti göra såsom han säger om sig. Möjligen gör dock denne talaren sjelf ett undantag, just i denna fråga, ty om samfärdseln i halfva riket skulle komma att betydligt hämmas, som blefve följden af hans förslag, om det tillämpades i praktiken, så måste hela riket helt naturligt lida derutaf, att bemålde Herr *Hörnfeldts* "hänsyn" till det hela blefve i verkningarne menliga både för detsamma och orterna.

Att Herr *Gumælius* först kom till klarhet i frågan, sedan han hört mitt yttrande, var för mig särdeles smickrande. Skada blott, att denna klarhet hos honom grumlades, innan han kom till slutsatsen, i det han af mitt förordande af Utskottets förslag och min antydan derom, att tiden långt för detta var inne att frigöra bonden från sista kvarlevan af den gamla våldgästningen, trodde sig finna, att detta först kunde vinnas genom bifall till reservanternes framställning — något som den ärade talaren förmenade mig hafva bevisat genom nämnda antydan.

Jag vill med anledning af denna hans missuppfattning fästa uppmärksamheten derpå, att, om jordbruksnäringen får den på henne ännu tryckande tungan att betala en del af kostnaden för den resandes fortkomst aflyftad, och denna tunga fördelas på kommunen och staten, så blir dock nämnda näring i sjelfva verket qvitt från skjutsningstungan. När en skattebörd trycker relativt lika på alla näringar, så kan man icke längre kalla den orättvis.

Jag vidhåller mitt förra yrkande om återremiss.

Herr *C. A. Larsson*: Jag skulle visserligen ej ännu en gång tagit till ordet i denna fråga, om jag ej dertill ansett mig tvingad med anledning af tvänne föregående talares yttrande i fråga om innehållet af 3:dje momentet i min vid utlåtandet fogade reservation. Jag bryr mig ingalunda om att till bemötande upptaga de yttranden, hvari en af desse talare liknat mig vid en professor och en annan rangerat mig bland åsnorna. Dessa liknelser må stå för samme talares egen räkning; och ville jag sjelf göra några jemförelser, skulle jag för visso tillägga den ene af dem samma egenskap, som tillerkännes påfveu, nemligen ofelbarhet.

Då man emellertid gjort anmärkning mot det i i berörda 3:dje moment förekommande förslaget, att skjutsentreprenör skulle ega rätt att flytta skjutsstation till den plats, som för honom fölle beqvämast, synes mig, att man hade bort läsa punkten i sin helhet och ej af-

Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)

klippa den på ett ställe, der den befunnits lämpligast kunna blifva föremål för gyckel och kritik. Momentet innehåller väl ej att entreprenör skulle ega rätt att flytta skjutsstation t. ex. från Gotland till Östergötland, utan utmärker tydligt att han måste hålla sig inom vederbörlig ort, alldenstund förbehåll göres att resandes billiga anspråk på herberge och förplägning icke må äfventyras. Det kan sålunda aldrig inträffa, att den, som vore stadd på resa på Gotland, skulle kunna få sitt herberge i Östergötland, ty ingen lärer väl ifrågasätta, att han hvarje afton skulle nödgas begifva sig till Östergötland för att under kommande natten få en hviloplats, utan är väl klart att förslaget åsyftar, att entreprenören måste på Gotland tillgodose den resande med nödiga bekvämligheter. Dessutom finnes emot de svårigheter, som härtiinnan blifvit gyckelvis påpekade, ett korrektiv deruti, att, enligt förslagens andra moment, Konungens Befallningshafvande i länen skulle pröfva och fastställa entreprenadkontrakten; och jag föreställer mig att, om sådant verkligen sker, desse ej skola godkänna ett kontrakt, enligt hvilket de resandes rättmätiga anspråk alltför mycket tillbakasättas eller hvarigenom entreprenör skulle kunna sända den resande från Gotland till Östergötland för att erhålla herberge. Denna anmärkning saknar således all reson.

Herr Ehrenborg: Då tiden är så långt framskriden, borde jag kanske alls icke yttra mig i denna fråga, men som jag själf vid föregående riksdagar motionerat i ämnet, skulle en fullkomlig tystnad möjligen kunna tydas så, att jag ej vidare hade något intresse för frågans rätta lösning. Jag skall emellertid endast i korthet förklara, att jag, i enlighet med de motioner i ämnet, hvilka under 1871 och 1872 årens riksdagar blifvit af mig väckta och af denna Kammare godkända, i hufvudsak instämmer i den reservation, som af Herrar C. A. Larsson och Hörnfeldt afgifvits, och vill till de skäl, som af dem och andra talare anförts, foga ännu ett, nemligen det att, om de, å hvilka skjutsningsbesväret nu hvilat, ändtligen efter nära ett halft sekels strider och förväntningar befriades från det orimligaste af alla onera, skyldigheten att utan full ersättning skjutsa andra, jag föreställer mig, att de deremot ock böra vara villige att skjutsa sig själfva och för egen del vidkännas dermed förenade kostnader, hvilket de dock ej skulle göra, om, såsom man här påyrkat, staten och landstingen tillhåpa skulle med hälften bidraga till de kostnader, som äro förenade med skjutsskyldighetens upprätthållande. Ty, säge hvad man vill, hvarje annan allmän utgift för sådant ändamål, än den som utgår för själfva ordnandet, är orättvis, då den drabbar personer, som icke resa.

Detta beträffande den riktning, i hvilken en ändring af nu gällande bestämmelser i detta fall bör gå. Hvad åter angår de åtgärder, som för närvarande böra vidtagas för målets ernående, ber jag att få instämma med Herr Treffenberg, och skulle anse lyckligt, om man kunde upptänka något sätt, hvarpå frågan redan vid denna riksdag kunde vinnna en ändamålsenlig lösning, hvarföre jag för min del förenar mig med dem, som yrkat utlåtandets återremitterande till Utskottet.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad, gäfvos propositioner, i öfverensstämmelse med de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, dels på bifall till Utskottets hemställan, dels på afslag derå och bifall i stället till reservanternes förslag, dels på återremiss, dels ock slutligen på bifall till det förslag, som Herr Lindstedt under öfverläggningen framställt; och som proposition på återremiss blef med öfvervägande ja besvarad, hade Kammaren således återförvisat ärendet till Stats-Utskottet.

*Ang. skjuts-
väsendets
ordnande.
(Forts.)*

§ 7.

Vid föredragning dernäst af Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 4, angående allmänna bevillningen, blefvo 1:sta och 2:dra punkterna bifallna; och lades 3:dje punkten till handlingarne.

§ 8.

Föredrogs och lades till-handlingarne Bevillnings-Utskottets memorial N:o 5, i anledning af återremiss i vissa delar af Utskottets betänkande N:o 2, angående villkoren för tillverkning och för försäljning af bränvin.

§ 9.

Skedde föredragning af Banko-Utskottets memorial N:o 12, med anledning af Första Kammarens beslut i fråga om Utskottets utlåtanden N:is 8 och 11; och blef dervid Utskottets i nämnda memorial framförda hemställan af Kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs Lag-Utskottets memorial N:o 10, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets betänkande N:o 6, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 2, om Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående ändring i vissa paragrafer af sjölagen.

Punkten 1.

Det förslag till lydelse för 78 § i sjölagen, som Utskottet i denna punkt framlagt, godkändes af Kammaren.

Beträffande vidare den i samma punkt föreslagna lydelsen för 79 §, yttrade

Herr Peter Olsson: Som Kammaren torde finna, har Utskottet här föreslagit en förändring i det förslag, som förut varit af Utskottet framlagdt och här i Kammaren blifvit diskuteradt. Sedan nu Första Kammaren antagit detta nya förslag, vill jag ej påyrka någon förändring i detsamma, men jag har önskat till protokollet uttala den

förhoppning, att Kongl. Maj:t, så fort omständigheterna tillåta, ville taga i öfvervägande, huruvida icke till följd af de förändringar våra sjöfartsförhållanden under senare åren undergått, en ny och för nuvarande förhållanden mera tillfredsställande sjölag är af behovet påkallad. Med denna förhoppning och utan att framställa något yrkande, instämmer jag i det förslag, Lag-Utskottet afgifvit.

Öfverläggningen förklarades slutad. Utskottets förslag godkändes.

Punkten 2.

Bifölls.

§ 11.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 4 (i samlingen N:o 18) rörande hemorts rätt i Sverige, Danmark och Tyskland för främmande undersåter efter fem års vistelse i ettdera landet.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m.

In fidem
H. Husberg.